I

Вона з'явилася раптово й нечутно. Вийшла з темного кутка за шафою і спинилася біля столу — у чорному оксамитному плащі з високим коміром, у крислатому капелюшку з вуаллю, струнка й велична, схожа на королеву. Тінь падала на її обличчя. Лише великі сині очі дивилися з-під вуалі.

Вітя завмер.

Вдома не було нікого.

Двері замкнені на два замки й ланцюжок. Вітя чув, як шалено б'ється його серце. Він сидів на тахті, підібгавши під себе ноги, з книжкою на колінах.

"...містер Паррик, мабуть, досить-таки дивна людина, якщо міс Персимон..."

Він не встиг дочитати до крапки...

З вулиці долинав гомін великого міста.

Десь за стіною джмелем гудів пилосос. Поверхом нижче цинькали на піаніно.

Та ці віддалені звуки ще більше підкреслювали моторошну тишу, яка панувала у квартирі.

Вона ступила ще один нечутний крок, наближаючись до нього.

Вітя придивився і враз похолов — ноги незнайомки не торкалися паркету.

Він ясно бачив: між гостроносими замшевими її черевичками, що ледь визирали з-під довгого, до п'ят, плаща, й підлогою — відстань.

"Так от чому я не чув її кроків!"

Вітя втягнув голову в плечі, напружено чекаючи.

Не дійшовши двох кроків до нього, вона мовчки зробила владний жест рукою у чорній мереживній рукавичці, запрошуючи його йти за собою.

Вона була така впевнена, що не стала чекати, розвернулася й полинула до дверей.

Якусь мить Вітя заціпеніло дивився, як коливається від її рухів плащ. Він помітив, що до чорного оксамиту приліпилася біленька пушинка. Хлопцеві навіть захотілося обережним рухом зняти її (в нього завжди виникало таке бажання, коли він бачив на чужій спині пушинку). Але він, звісно, не наважився. Тільки підвівся й, відчуваючи у грудях холодок, рушив слідом за нею.

У коридорі було напівтемно…

II

Ця велика трикімнатна квартира з високими ліпними стелями і різьбленими дверима, де мешкає Вітя, належала колись Вітиному прапрадіду, відомому київському професорові Федору Антоновичу Коротницькому. Про це нагадувала потемніла від часу мідна табличка, що висіла на їхніх дверях. Тепер вона лежить в одній із шухляд великого, схожого на старовинний замок буфета: "Професор Ф. А. Коротницький".

Потім у цій квартирі жила дочка професора Антоніна Федорівна, бабусина мама, яка вийшла заміж за робітника заводу "Арсенал" Терентія Тарасовича Довганя, та їхні діти — сини Василь і Олександр (обидва загинули на фронті у війну) і дочка Світлана. Коли загинули сини, Терентій Тарасович, хоч його й не відпускали з заводу, упросився на фронт і теж не повернувся…

На тій же площадці, у квартирі навпроти, жив колись молодший брат професора Коротницького віолончеліст Амадей Антонович зі своєю дружиною художницею Стефанією Стефанівною.

Бабуся Світлана ще пам'ятала їх, як вони, зовсім уже старенькі, підтримуючи одне одного і зупиняючись на кожній сходинці, по півгодини піднімалися на четвертий поверх (ліфта в їхньому будинку не було). Бабусі Світлані тоді було років п'ять, і вона вірила, що, коли Стефанія щось малювала, а Амадей Антонович грав у цей час на віолончелі — все, що вона малювала, оживало на полотні, починало рухатися, дихати, говорити… І в її картину можна було навіть увійти… Але варто було Амадею Антоновичу припинити гру, і все одразу ж завмирало.

Так запевняв Стасик, старший за неї на два роки, який жив на першому поверсі; він божився, що сам на власні очі бачив це. Амадей Антонович і Стефанія Стефанівна не мали ні дітей, ні онуків, але дуже любили малечу і завжди частували хлопчиків і дівчаток із їхнього будинку цукерками. А на Новий рік влаштовували незвичайну ялинку, розцяцьковану різними чудернацькими іграшками, які робила сама Стефанія Стефанівна. На цих ялинках бували всі діти з їхнього будинку. Всі, крім бабусі Світлани.

Між родинами професора Коротницького і його брата-віолончеліста існувала якась таємнича сварка. Вони двадцять років не розмовляли, тільки мовчки кивали одне одному при зустрічі.

І коли професор на дев'яносто другому році життя помер і Терентій Тарасович, його зять, вирішив нарешті порушити сімейну заборону і піти до сусідів-родичів, щоб налагодити нарешті стосунки, було вже запізно. Амадея Антоновича і Стефанію Стефанівну напередодні вночі забрала "швидка допомога".

Вони померли в лікарні в один день…

Бабуся Світлана так і не дізналася про сімейну таємницю. І Віті нічого розказати не змогла.

Тепер у квартирі Амадея Антоновича і Стефанії Стефанівни мешкає молоде подружжя — електрослюсар Володя і вчителька англійської мови Олена Петрівна. Володя нещодавно повернувся з армії, щодня чистить на сходах черевики (так часто ніхто в їхньому будинку не чистить черевиків) і бадьоро наспівує солдатські пісні.

А в дев'ятій професорській квартирі живуть тепер Вітя з мамою й бабусею Світланою. Точніше, Вітя з бабусею. Бо Вітина мама — геолог і майже весь час в експедиціях, "у полі", як вона каже. Приїде на кілька днів, обцілує Вітю, нагодує цукерками й морозивом, поплаче — і знову "в поле".

Тато не приїздить зовсім. Тато вже кілька років за кордоном, у Африці. Допомагає африканським країнам налагоджувати національну промисловість. Мама щороку їздить на місяць до нього. Але Вітю з собою не бере. Боїться.

— Там такий клімат… А Зайчик такий слабенький, хворобливий. Ні-ні!..

Вітя справді чогось часто хворіє. Худенький — "самі шкіра та кістки", як каже бабуся Світлана. Ключиці стирчать, ребра випинаються, ручки тоненькі — соромно сорочку скинути. Якось фотограф прийшов у

дитсадок із трьома фотоапаратами (то були саме ті два дні, коли Вітя ходив у садок). Почав знімати дітей. Бабуся Світлана як глянула на ті фотографії, обурилася страшенно.

"Ви не майстер! — кричала вона. — Ви — партач! Щоб отаке з дитини зробити!"

"Я не партач! Я своє діло знаю, — образився фотограф. — А от ви… Дитину треба краще годувати".

Бабуся Світлана трохи того фотографа не спопелила з усіма його фотоапаратами.

Вже так як вона Вітю годувала — мало хто своїх онуків годував. Такої бабусі, може, не лише в Києві, в Україні, в усьому світі не було більше.

Все своє життя, всі свої сили, всю свою енергію вкладала бабуся Світлана у догляд за Вітею, у Вітине виховання. День і ніч у буквальному розумінні слова присвячувала вона своєму "зайчику".

Вітя і дня не сидів дома, перед телевізором (бабуся Світлана справедливо вважала, що таке сидіння шкідливе для малих дітей).

Вона водила його всюди, куди тільки могла, — у зоопарк, у цирк, у театри… Вона хотіла, щоб Вітя бачив усе живе, а не з екрана телевізора.

І ще — вона водила його в музеї. Хотіла, щоб він змалку звикав до справжнього мистецтва.

І Вітя полюбив урочисту музейну тишу і світлу прозорість повітря.

Бабуся Світлана у музеях завжди говорила пошепки. Це Віті теж подобалося, бо надавало якоїсь таємничості, незвичайності. Вони ходили

у музеї Тараса Шевченка (і в той великий, на бульварі, і в маленький, з дерев'яною покрівлею, у провулку), і у Великої Вітчизняної війни, і в Історичний, у музеї Лесі Українки, Миколи Лисенка, Марії Заньковецької… Мабуть, не було в Києві музею, де б вони не були.

Але найчастіше вони ходили в Музей українського мистецтва. В отой величний, з колонами, де над довгими сходами обабіч входу сидять два сірі гривасті леви.

Бабуся Світлана віталася з тими левами, як із давніми знайомими. Того, що ліворуч, ближче до вулиці, вона лагідно називала Боніфацій, а того, що праворуч, — Африканич. Віті це подобалося, він щоразу підходив до кожного й чемно вклонявся, вітаючись: "Добридень, Боніфацію! Добридень, Африканичу!"

Був іще один лев — усередині музею, у залі на першому поверсі. Невеликий, фарбований, якому такий самий фарбований дядечко у трусах безсовісно роздирав двома руками пащу.

Під левом було написано: "Самсон".

Вітя якийсь час вітався з ним: "Добридень, Самсоне!"

Але потім з'ясувалося, що Самсон — це зовсім не лев, а той дядечко в трусах, який роздирає йому пащу.

Вітя з бабусею Світланою дуже сміялися. Тим паче, що, як з'ясувалося, то був знаменитий фонтан, який стояв колись на Подолі. З пащі лева тоді струменіла свята вода.

До 1500-річчя Києва фонтан відбудували, і зараз копія "Самсона" стоїть на Подолі, а оригінал зберігається в музеї.

— А ми не знали, — сміялася бабуся Світлана. — От невігласи!

Уже згодом Вітя подумав, що бабуся, мабуть, хитрувала. Не могла вона не знати про Самсона. Вона ж була "корінна" киянка і стільки всього на світі знала… Просто вона любила, щоб її "зайчику" було цікаво. І весело.

Вони довго ходили залами музею, роздивлялися картини, скульптури. І старих часів, і сучасні.

Але під кінець завжди приходили в зал, де висіли картини художника Крижицького. І відшукували картину, яка називалася "Дуби".

Бабуся Світлана завжди тихо зітхала і потім довго стояла, мовчки дивлячись зволоженими очима на залитий сонцем зимовий ліс, на могутні засніжені дуби, що завмерли так, як уміють завмирати взимку тільки дуби.

Картина справді була незвичайна. Від неї просто віяло чистим морозним повітрям. І здавалося, ступи вперед — і зарипить під ногами сніг…

Вітя вже знав, чого бабуся Світлана зітхає перед цією картиною. Якось, стоячи отак, вона тихо прошепотіла:

— Твій дідусь дуже її любив… Ми часто приходили сюди…

Дідуся Вітя бачив тільки на фотографії.

Дідусь Віктор Семенович, доктор технічних наук, майстер спорту, альпініст, загинув у Гімалаях під час сходження на один із "восьмитисячників". Це сталося дуже давно, коли Вітина мама ще була у третьому класі.

Кольорова фотографія дідуся висіла у найбільшій кімнаті над старовинним комодом. Молодий альпіністу зеленій брезентовій штормівці

й червоній плетеній шапочці з білим помпоном, до якого аж ніяк не тулилося слово "дідусь", весело усміхався, мружачись від сонця на тлі засніжених гірських вершин.

Вітю назвали Віктором на його честь.

З одного боку фотографії висів на стіні альпіністський льодоруб, з другого — тенісна ракетка. Льодоруб був, звісно, дідусів, а ракетка бабусина. Бабуся Світлана колись теж займалася спортом. Була першорозрядницею з тенісу.

І зараз вона ще любила спорт, була завзятою вболівальницею.

З Віті бабуся Світлана теж хотіла зробити спортивного хлопчика. Коли йому минуло чотири роки, вона повела його в басейн, але він у перший же день застудився і місяць пролежав із запаленням легенів. Слабеньке в нього було здоров'я. Від самого народження. Бабуся Світлана, що називається, трусилася над ним. А він однак весь час хворів. Навіть у дитсадок не зміг ходити.

III

У коридорі було напівтемно.

Але Вітя бачив, що таємнича незнайомка не торкнулася ні замків, ні ланцюжка… Двері розчинилися самі, наче й не були замкнені. Вони вийшли на площадку.

Це був останній поверх старого чотириповерхового, побудованого ще на початку двадцятого сторіччя будинку.

Високо вгорі, над сходами, був так званий ліхтар — величезне, покреслене на десятки квадратних шибок вікнище, над яким іще далі на даху здіймалося гостроверхе скляне шатро.

Між вікнищем і скляним шатром була довга, через усе горище, дощана дерев'яна шахта. І в тій шахті — невеликі двері. Ті двері завжди здавалися Віті загадковими. Для чого вони? Невже хтось міг наважитися вийти з них і ступити на завжди брудні шибки того величезного вікнища?

У Віті завжди лоскотно хололо в грудях, коли він думав про це. Він уявляв собі, як цей хтось провалюється і з гуркітливим дзвоном летить униз, у проліт сходів на цементну долівку, на якій острівцями світилися жовто-червоні візерунчасті квадратики колишньої кахляної підлоги… Та загадкові двері були завжди замкнені. Ніхто ніколи не виходив із них, не ступав на запорошені брудні шибки.

І от зараз…

Двері були відчинені. Навстіж.

Жахно чорнів довгастий прямокутник отвору. Ба більше — з площадки до них вели старовинні, з залізними завитушками гвинтові сходи. Звідки вони взялися? їх ніколи тут не було!

Незнайомка обернулася, і Віті здалося, ніби він помітив за вуаллю підбадьорливу усмішку. Хоча напевне цього сказати він би не міг. Він, як і раніше, не бачив її обличчя. Лише тьмяний блиск великих синіх очей.

Так само мовчки, беззвучно, не кажучи ні слова, вона почала підніматися гвинтовими сходами вгору.

Все всередині у Віті було скуте наче крижаним панциром, але якась всевладна невідпорна сила штовхала його вперед.

Десь на денці свідомості ворухнулася думка: "А як же квартира? Я ж лишаю її незамкнену… Що скаже бабуся Світлана?" Але ця думка одразу ж згасла.

Піднімаючись сходами, Вітя проминув залізну коробку розподільчого щита і згадав, як два дні тому новий їхній сусіда електрослюсар Володя копирсався тут, стоячи на драбині, а молода дружина тримала його двома руками за ноги (щоб як ненароком вдарить струмом чоловіка, вдарило і її). Не було цих гвинтових сходів! Точно не було!..

— К-куди… ч-чого? — ледь прошепотів Вітя. Але вона почула.

І обернулася.

— Ти ж хочеш зустріти його… побачити? — одним подихом тихо спитала вона.

У Віті завмерло серце.

Він одразу зрозумів — про кого вона каже. Він рвучко кивнув.

І от Вітя вже стоїть перед розчиненими дверима. Стоїть і дивиться в непроникну темряву горища, в якій щойно зникла загадкова незнайомка.

"А я молодець!.. Не боюсь… не тікаю… От би знав тато!" — майнула в нього думка.

І враз спалахнуло світло.

І в той же час пролунав тоненький лагідний голос:

— Будь ласка, заходь! Просимо!..

IV

Все своє дошкільне дитинство Вітя провів удвох із бабусею Світланою. Але не можна сказати, що це було таке вже нещасливе

дитинство. Бабуся Світлана вміла замінити йому маму, тата, друзів — усіх!

Що то була за вигадниця, його бабуся Світлана!

Навіть Боря Жабський, який не визнавав жодних авторитетів, коли познайомився з нею, сказав:

— Ну, в тебе й бабуся! Молоток! Заводна!..

Вона й справді була як заведена. Іноді, щоб розважити свого любого Вітю, таке виробляла, що люди тільки дивувалися.

Майже щодня вони ходили гуляти в Ботанічний сад.

Одного разу Вітя закапризував, не хотів їсти сметану. Хоч як бабуся вмовляла його, він тільки зціплював зуби, пхинькав і заперечно мотав головою. Це було саме після отого невдалого походу в басейн, після запалення легенів.

Бабуся вмовляла, вмовляла… І раптом зникла.

На сусідній лавочці сидів дідусь із трирічною кругловидою онукою, яка наминала тістечка і яку йому щойно бабуся ставила за приклад.

Вітя вже збирався заплакати, аж тут несподівано з-за кущів вискочила на алею бабуся Світлана верхи на мітлі.

З бадьорими вигуками, тримаючи над головою склянку сметани, вона загарцювала навколо Віті.

Від несподіванки суворий дідусь з'їхав з лавки і сів на землю.

А бабуся Світлана гарцювала на мітлі та співала на повний голос:

Я Баба Яга, кістяна нога!

Не відстану! Не відстану!

Поки не з'їси сметану-у!..

Кругловида онука верещала від захоплення, плескаючи в долоні. А суворий дідусь сидів на землі й тільки лупав очима.

Де вже тут було відмовлятися од сметани. І хоча дідусь у досить різкій формі засудив бабусині "легковажні, непедагогічні й абсолютно неприпустимі методи виховання", вона аж ніяк не знітилася, не образилася й сперечатися не стала. Для неї здоров'я її любого "зайчика" було важливіше за все.

Потім вони цілий рік грали у Бабу Ягу та Хлопчика-Мізинчика. Хлопчиком-Мізинчиком був, звичайно, Вітя, а Бабою Ягою — бабуся Світлана. Причому це була дуже хороша, симпатична, весела й зовсім не страшна Баба Яга. І її двоюрідні брати Змій Горинич і Кощій Безсмертний теж були веселі, дотепні й симпатичні хлопці. І лякали вони тільки боягузів, брехунів, хуліганів та інших лихих людей.

Взагалі бабуся Світлана вміла весело фантазувати й вгадувати казкові пригоди, яких не було ні в книжках, ні кіно, ні в телепередачах. Так вона вигадала дві країни — Зландію і Добряндію. На чолі Зландії стояв король Злан Великий. У нього були придворні — прем'єр-міністр князь Підлиза-Підлотський (він також міністр праці й виробництва граф Нероба-Брехальський, міністр дозвілля та розваг барон Маруда-Набридон), другий прем'єр-міністр князь Себелюб-Зазнайський (він також військовий міністр граф Руками-Махальський і міністр фінансів барон Жадюга-Скупердей) і третій прем'єр-міністр княгиня Ябеда-

Доноська (вона міністр фізичного й морального виховання графиня Страхопуд-Тремтельська і міністр інформації баронеса Базіка-Балабон).

Як бачите, у Зландії були перебої з кадрами. На кожну негативну рису потрібна була окрема штатна одиниця, а її не вистачало, тому зландці весь час шукали людей і тому вели підступну ворожу діяльність проти добрянців.

На чолі Добряндії стояла бабуся Добряна (дуже старенька, вже й недочувала і недобачала, чим, природно, користувалися зландці). Вона була схожа на бабу Машу, колишню двірничку, яка живе у першій квартирі.

Ще в Добряндії жив дядя Вася, на всі руки майстер, теж дуже схожий на дядю Васю з п'ятої квартири, який завжди лагодить їм крани, замки у дверях та все інше, що жіноцтво полагодити не може.

Вітя любить, коли дядя Вася приходить і, вже з порога, усміхаючись у прокурені вуса, хриплувато каже:

— Що, братці, знову якась аварія? Отож кажу, виходьте за мене заміж, житимете як у Бога за пазухою. А ви не хочете…

То він жартує. Бабуся Світлана старша за нього, а в мами є тато. Те ж саме він говорить своїй сусідці з четвертої квартири Анастасії Пилипівні, яка дуже схожа на тітоньку Гортензію, що живе у Добряндії. Тітонька Гортензія так само, як і Анастасія Пилипівна, — чудова господиня, куховарка і вміє домашніми засобами лікувати усі хвороби. Тільки Анастасія Пилипівна працює друкаркою у Міськбуді, а тітонька Гортензія — ні. Бо у Добряндії нема Міськбуду.

Ще в Добряндії жив Альховка. Іншого імені йому придумати неможливо. Альховка один на світі. Йому п'ятнадцять років, він учиться у восьмому класі. Але якщо в когось у будинку щось трапляється і нема

дяді Васі, то кличуть Альховку. Звичайно, Альховка не такий майстер на всі руки, як дядя Вася, але тільки тому, що іще дуже юний. Він і слюсарює, і теслярує, та найбільше захоплюється технікою. Яку він у себе вдома музику зробив — фантастика!

А часом Альховка робить навіть те, що й дядя Вася не зміг би. Наприклад, коли Анастасія Пилипівна вийшла вниз за поштою і двері несподівано защепнулися на запобіжник (такий невдалий у неї замок), а на кухні горіли всі конфорки і чекати не можна було, а ламати двері шкода, бо тільки тиждень тому ламали, Альховка переліз через сусідський балкон на балкон Анастасії Пилипівни і відімкнув двері. І ще чимало було у хлопця подібних подвигів.

Альховка — круглий сирота.

Тато й мама його загинули в автомобільній катастрофі, коли він був зовсім маленький. Жив Альховка з тіткою, та й то не рідною, а троюрідною — худенькою, маленькою, сором'язливою жіночкою, яка працювала приймальницею у хімчистці. Тітка була якась затуркана, нерішуча, розгублена, як то кажуть, непристосована до життя. І не стільки вона доглядала Альховку, скільки він доглядав її. Влітку хлопець завжди підробляв — або вожатим у таборі, або рятувальником на пляжі (в нього був перший розряд із плавання). І це ще більше вабило Вітю до нього.

В їхньому дворі існувало так зване кодло — підліткова компанія старшокласників: Ян, Філя, Алик, Валера, Ігорьок та інші. Вони збиралися увечері на дитячому майданчику або у під'їзді (в дощ), курили сигарети, бриньчали на гітарі, сміялися, дико верещали услід перехожим, зачіпали дівчат. Іноді зчиняли й бійки.

Спочатку Альховка пристав до "кодла", але потім посварився з хлопцями.

Він був першим другом дяді Васі.

Одного разу дядя Вася й Альховка врятували бабусю Світлану й Вітю від справжньої аварії.

У їхній великій кухні з височенною, як і в кімнатах, стелею, була мансарда. Сьогодні переважна більшість киян навіть не знають, що таке мансарда. В сучасних нових будинках із низенькими стелями не буває мансард.

Мансарда — то наче такий дерев'яний балкон із бильцями на півкухні, до якого ведуть круті, схожі на корабельні сходи, теж із бильцями. На мансарді зберігалися старі непотрібні речі, які шкода викидати.

Для Віті мансарда була найцікавішим, найулюбленішим місцем у всій квартирі, хоча бабуся Світлана й не дозволяла йому лазити на мансарду, боячись, щоб він не впав і не забився.

Але відомо, що найцікавіше робити саме те, що забороняється.

І коли бабусі не було вдома, Вітя, звісно, лазив на мансарду.

О! Там були просто казкові речі. Наприклад, стара поламана ширма, якою користувалася, мабуть, ще мати професора Коротницького. На шовкових, посічених і подертих, однак дуже красивих, гофрованих фіранках були вигаптувані рожеві фламінго серед лілій і очерету… Або бамбукова китайська парасолька з жовтою китаянкою у гостроносому човнику. Або кована дерев'яна скриня, оперезана залізними смугами на заклепках. У таких скринях завжди зберігалися казкові скарби…

Або іржавий грамофон із дивовижною розмальованою трубою. Чи стоси пожовклих дореволюційних ілюстрованих журналів.

А то якось Вітя знайшов на мансарді невелику візерунчасту фарфорову дощечку з напівстертими трояндами по кутках.

Виявилося, що то пристрій, щоб робити монпансьє (льодяники) з паленого цукру. У давнину було заведено самим удома робити для дітей монпансьє з цукру-рафінаду. І мама бабусі Світлани, згадуючи своє дитинство, робила їх колись для неї.

Вітя, певна річ, одразу забажав саморобних льодяників. І хоч такого рафінаду, як треба (у головках, обгорнутих синім папером), бабуся Світлана дістати не змогла, вона все-таки зробила Віті монпансьє. І ці застиглі темно-брунатні, майже чорні, краплі паленого цукру здалися йому надзвичайно смачними.

А як захопливо було грати на мансарді у капітана далекого плавання, уявляючи, що то корабель, а ти стоїш на капітанському містку і пливеш через океан до безлюдних островів, де заховані піратські скарби!..

Й от одного дня ця чудова мансарда підозріло заскрипіла і з неї посипалася жовта труха.

Перелякана бабуся Світлана негайно гукнула дядю Васю.

Він прийшов, подивився, помацав, послухав, похитав головою і сказав:

— Ну що ж, братці. Загроза катастрофи справді є. Не будемо приховувати. Може обвалитися. Сто років стоїть. Що ви хочете? Значить, так… Є два варіанти. Або руйнація, або капремонт.

Бабуся Світлана важко зітхнула. Дядя Вася примружився на неї:

— Авжеж, знову ж таки, куди дівати все це барахло? Нікуди дівати. Значить, капремонт.

Бабуся Світлана вдруге зітхнула:

— Ну що ж… Доведеться запрошувати майстрів.

Дядя Вася усміхнувся:

— Вони з вас здеруть стільки, що вам доведеться ходити, вибачте, в купальнику. Нічого. Зробимо… Удвох з Альховкою.

— Ой! Та ви що! Це ж… — замахала бабуся Світлана руками.

— Не лякайтесь, сусідко, — твердо сказав дядя Вася. — Нумо краще потихеньку розвантажувати аварійний об'єкт.

І дядя Вася почав обережно знімати з мансарди всі оті казкові речі. Бабуся йому допомагала. І Вітя по змозі теж (хоч йому й казали, щоб він не крутився під ногами).

Речі розносили по кімнатах і по коридорах, щоб звільнити у кухні оперативний простір.

А потім дядя Вася й Альховка принесли дошки, інструмент і взялися до діла.

Капремонт тривав не один день. То була каторжна робота. Довелося міняти майже всю основу мансарди. Що не зачепиш, воно все гниле, трухляве.

Вітя тоді вперше зблизька побачив, що таке важка фізична праця. Коли жили на шиї від напруги надималися так, що, здається, от-от лопнуть, коли піт струмками тече за комір і сорочка, висихаючи, вкривається білим нальотом солі.

І раптом Вітя подумав, що, може, зараз отам, у далекій Африці, його тато теж так працює. Бабуся Світлана завжди ж говорила, що тато дуже працьовитий, беручкий до роботи і на всі руки майстер, сам усе робить, ніколи не сидить без діла. І хоча він інженер, але не цурається фізичної праці, й коли бачить, що в робітників щось іде важко, скидає піджака й кидається у самісіньке пекло.

Щемкий біль жалю торкнув Вітине серце. Він тоді дуже переживав, дивлячись на дядю Васю й Альховку.

І якось увечері не витримав і сказав, зітхнувши:

— Ех! Якби я був чарівником, я зробив би так, щоб уся-уся робота виконувалася машинами. Щоб дядя Вася і Альховка не мучилися… І всі взагалі!

— Зайчику мій! Чарівнику мій дорогий! — розчулено обійняла Вітю бабуся Світлана.

Альховка мовчки всміхнувся. А дядя Вася поправив жовтий олівець, що стирчав у нього за вухом, і поклав Віті на плече шкарубку, мозолясту руку:

— Та ні, Вітьок, то радість — бачити, що ти щось можеш… Колись сам це збагнеш.

Після капремонту мансарда стала для Віті ще принаднішою, ще дорожчою.

V

— Будь ласка! Заходь! Просимо!..

Вітя ступив крок — і опинився у великій кімнаті, заставленій старовинними меблями. З ліпної, як у їхній квартирі, стелі звисала давня бронзова люстра з гірляндою скляних матових абажурів у вигляді біло-зелених водяних лілій.

Вікон у кімнаті не було. Там, де мали б бути вікна, висіли на стінах великі, у золочених рамах картини, на яких було намальовано те, що мало виднітися з вікна: дахи будинків, вулиця внизу.

Вітя одразу впізнав — це була їхня вулиця. Але нового будинку навпроти не було, а натомість стояв дерев'яний, двоповерховий, із вивіскою "Москательна лавка". І вулицею їхали не автомобілі, а прольотки, запряжені кіньми. Тобто це була їхня вулиця сто років тому.

Посеред кімнати височів мольберт, а на ньому — теж велика, без рами картина. Що на ній було намальовано, Вітя не бачив.

Він бачив тільки зворотний бік полотна, що нерівно стовбурчилося на загинах, прибитих до підрамника.

З-за мольберта визирала старенька кумедна бабуся, запнута хусткою, зав'язаною на потилиці так, що кінці стирчали ззаду, наче заячі вушка. В одній руці бабуся тримала палітру, в другій — довгий пензель. Усе обличчя її, щоки і навіть ніс були у різнобарвних мазках свіжої фарби.

Поруч із мольбертом на старовинному стільці з гнутими ніжками сидів теж дуже старенький і кумедний дідусь у блакитному фраку, в білій крохмальній сорочці й у крапчастій краватці-метелику.

Дідусь був зовсім лисий, тільки з-за великих відстовбурчених вух стирчали вбік сиві пасма ріденького волосся Дідусь тримав віолончель.

За стільцем, на якому сидів дідусь (Вітя аж здригнувся від несподіванки), стояла знайома ширма з їхньої мансарди — рожеві

фламінго серед лілій і очерету. Але гаптований гладдю шовк був зовсім цілий.

Усе було дивне, але найбільше вразила Вітю ялинка, прикрашена, розцяцькована чудернацькими іграшками новорічна ялинка, що стояла в кутку кімнати, і на ній горіли маленькі свічечки.

"Але ж зараз вересень! До Нового року ще три місяці", — розгублено подумав Вітя. Більше нічого подумати він не встиг, бо в цей час бабуся тоненьким і не стільки старечим, скільки дівчачим голосом промовила:

— Заходь, Вітю, заходь… Ми чекаємо тебе, — вона обернулась до дідуся. — Це онук Світланки, правнучки Федора… Вітя.

У прозоро-блакитних очах дідуся подив змінився на лагідну привітність.

— Симпатичний… дуже… — прошелестів дідусь, розтягуючи губи в усмішці. — Схожий на Федора… у дитинстві… Ах, Федір, Федір! Я ж не був проти одруження Антоніни. Ти даремно на мене думав.

Легка тінь на мить пробігла по обличчю дідуся, він коротко зітхнув, але наступної миті вже знову привітно всміхався.

Але й цього було досить, щоб Вітя встиг подумати: "Яка велика кімната! Я й не знав, що на горищі може бути така кімната". Вітя не раз ходив із бабусею Світланою на горище — і вішати білизну, і підставляти миски й каструлі, коли якось восени протік дах і на стелі у коридорі з'явилися мокрі плями. Ходили на горище через так званий чорний хід, на який вели з кухні оббиті залізом і замкнені на два величезні гачки та величезний скреготливий засув двері.

Сходи на горище були дерев'яні, але на початку кожної сходинки прибита вузька смужка заліза. По краях вони були темно-іржаві, а

посередині вичовгані до білого блиску. Ці круті сходи із залізними смужками Вітя добре пам'ятав, бо часто спотикався на них, боляче б'ючи коліна. На горищі пахло цвіллю, трухлявиною й котами. Там завжди, навіть у найясніший сонячний день, був таємничий присмерк, і лише в золотих снопах сонячного проміння, що косо прорізали горище крізь вузькі, схожі на фортечні бійниці "слухові" вікна, блискотливо кружляли порошинки.

— Іди, іди сюди ближче, Вітю, — закивала йому з-за мольберта бабуся. — Іди подивись, тобі буде цікаво.

Вітя наблизився, обережно посуваючись, щоб не зачепити віолончель, зайшов за мольберт і глянув на картину.

Картина була якась дивовижна. Намальовано небо і в небі — мітла. Вище й нижче мітли літали пташки — ластівки, голуби, горобці, ворони. Десь далеко на обрії летів реактивний літак, залишаючи чітку смугу. І все. Землі видно не було, тільки блакитне небо, в лівому кутку ще схожа на баранця біла хмарка, і на всю картину — велика мітла, якою двірники замітають подвір'я.

— Подобається? — усміхнулася кумедна бабуся і, не чекаючи Вітиної відповіді, вмочила пензель у фарбу на палітрі й мазнула крильця голуба на картині. В ту ж мить дідусь торкнув смичком струни і, нахиливши голову, ледь помітно усміхнувся розтуленим беззубим ротом, наче сам здивувався глибоким чарівним звукам, що полинули з віолончелі.

І враз замахали крилами пташки на картині, й то вже була не картина, а живе небо, живі пташки і жива мітла, що летіла в небі й не падала.

Вітя відчув, як чиясь рука лягла йому на плече. Він звів очі. Поруч стояла таємнича незнайомка, яка привела його сюди. Звідки вона

з'явилася, він не вгледів. Але був певен — у кімнаті до того часу її не було.

Взагалі, дивна річ, Вітя думав про неї лише тоді, коли бачив її. Коли ж вона зникала, він одразу забував про неї.

Вітя обернувся на бабусю і дідуся. Вони усміхалися йому підбадьорливо й лукаво.

Не встиг він отямитися, як таємнича незнайомка підхопила його на руки й посадила на мітлу. І сама сіла поруч. У Віті похололо в грудях од відчуття висоти. Й одразу засвистів у вухах вітер…

— Куди ми?

Але вона приклала палець до вуст:

— Тс!.. Не закудикуй…

VI

У перший клас Вітю привела, звісно, бабуся Світлана. Вона хвилювалася, мабуть, навіть більше, ніж онук. Хоча в нього від збентеження все розпливалося перед очима.

— Не хвилюйся, Зайчику мій, не хвилюйся. Все буде гаразд. Все буде гаразд, — повторювала вона, і губи в неї тремтіли.

Проте у той перший день хвилювалися всі. Навіть Боря Жабський і Алик Здоровега. Такий уже то був день. Перший раз у перший клас. Було чого хвилюватися.

Але на другий, на третій день уже не хвилювався ніхто. Вчителька Марія Іванівна була дуже привітна й симпатична, вміла дати раду їхньому братові-першокласнику, на уроках було цікаво, навіть весело, раз у раз лунав сміх.

І лише Вітя й бабуся Світлана продовжували чогось нервуватися. Бабуся всі уроки сиділа під школою, не йшла додому. А Вітя під час перерв самотньо стояв біля стіни й боявся, щоб хтось із хлопців не підійшов і не вдарив його. Не було у Віті навичок життя в колективі. Давалося взнаки домашнє бабусине виховання.

У перші ж дні почалося формування класу, як єдиного, так би мовити, колективу. Це сказала — Вітя чув — Марія Іванівна бабусі Світлані.

У лідери класу висунулися двоє — Боря Жабський і Алик Здоровега. Якийсь час терези вагалися і було ще неясно, хто з них переважить. Але потім Жабський ловкенько тицьнув Здоровегу кулачком у ніс, той скривився, заплакав — і Боря Жабський самочинно проскочив у лідери.

Як відомо, у першому класі вперше в житті набирає ваги прізвище людини.

Ще вчора ти був просто Вітя, просто Боря, просто Алик, просто Рая, Оля, Галочка, Володя… А сьогодні ти вже Нестеренко, Жабський, Здоровега, Фількіна, Петровська, Бойко, Барабаш…

У колективі досить швидко стає відомо, хто є хто. З'ясовується, наприклад, що Рая Фількіна — ябеда.

— Маріє Іванівно, а Здоровега смикнув мене за бантик.

Водночас з'ясовується, що Алик Здоровега не дуже вихований і не дуже добрий. А Володя Барабаш — плаксій. Варто його зачепити, як він уже в сльози. А Оля Петровська — базіка.

— Ой, ви знаєте… ви знаєте… а я… а мені… а мене…

А Володя Барабаш — видумляка. Все плете якісь небилиці, які начебто з ним трапилися.

А Ніна Ковбасюк, м'яко кажучи, "жадина-помадина". Он вона стоїть, одвернувшись у куток, і похапливо, одну за одною їсть цукерки, щоб ніхто не побачив і, чого доброго, не попросив.

Про Вітю якась певна думка не склалася. Стало тільки відомо, що він — Зайчик. Боря Жабський підслухав, як бабуся Світлана, провівши його в школу, поцілувала й сказала ніжно:

— Ну йди, йди, Зайчику мій…

Того ж дня на першій же перерві Жабський, пролітаючи стрімголов повз Вітю, закричав:

— Одскоч, Зайчику, бо на лапу наступлю!

А на великій перерві вже й Здоровега штовхнув його у дверях:

— Ну чого ти, Зайчику, плутаєшся тут! Ну…

І коли після уроків бабуся Світлана кинулась до нього у вестибюлі: "Зайчику мій любий!.." — Вітя почервонів і, вперше відчуваючи неприязнь до бабусиної ніжності, пробурмотів:

— Не називай мене більше так. Ніякий я не зайчик.

Але було запізно. У класі він уже на все своє шкільне життя став Зайчиком.

Звідки взявся той "зайчик"? Чи просто з маминої та бабусиної ніжності, з їхньої любові… Чи з тих маминих оповідей про його раннє дитинство.

Ще до школи Вітя часто просив маму, коли вона була вдома:

— Розкажи про те, як я був маленький…

Мама не була такою вигадницею, як бабуся Світлана і тато, не вміла розповідати таких казок, видумувати таких фантастичних пригод.

Але зате вона вміла з ніжністю розказувати, як Вітя був маленький. Як вона знайшла його в капусті.

— Ти лежав на капустяному листку маленький-маленький і гарненький-гарненький, як зайчик. Може, зайчик тебе й приніс. Бо як ти підріс, то страшенно любив хрумати сиру капусту. Ти ж і зараз любиш.

— Люблю, — кивав головою Вітя і пильно дивився на маму. — А… а як же… це ж було взимку… Мій же день народження в січні?

— Авжеж, — наче сама дивувалася мама. — Холодно було. Ти ж лежав у такій пухнастенькій сірій шубці… Заячій. Я ж і кажу…

— А тато? Тато тоді що?.. — питав Вітя.

— А тато… — Мама на мить затиналася. — А тато тоді теж був. Аякже… Ми з ним удвох тебе знайшли. Тато узяв тебе на руки, притулив до грудей і почав дихати, хукати на тебе, бо ти замерз… Отак: ху-ху-ху!..

І Вітя наче відчував на своїй щоці подих тата.

Йому часто потім снилося, як тато дихає на нього. Той подих був теплий, приємно-лоскотний і такий рідний.

Віті завжди подобалося, що мама й бабуся Світлана називають його зайчиком.

І от на тобі…

Життя складається з дрібниць. І доля людська теж залежить часом від незначних дрібниць.

Ну що, здавалося б, такого в тому імені — Зайчик? А для Віті стало воно визначальним у ставленні до нього хлопців із класу. Ні з ким він наче й не сварився, ніхто його не бив, не ображав особливо. Просто хлопці його не помічали, ніби в класі його й не було. З першого дня стало ясно, що він слабенький, кволий, що ні бігати, ні скакати, ні тим більше битися він не гараздий. Одним словом, Зайчик. Тож чого з ним мати справу?

Добре ставлення до нього з боку дівчаток завдавало Віті ще більших прикростей. Коли якась Рая Фількіна або Ніна Ковбасюк підходили й довірливо, як до "свого", схилялися й шепотіли: "Ох же той Жабський! Ох, Здоровега! їм аби тільки битися й гасати по коридору!" — Вітя червонів і не знав, куди подіти очі.

Одного разу, коли вони з бабусею Світланою поверталися після школи, Вітя раптом глибоко зітхнув і сказав:

— Ну коли вже приїде той тато!

Бабуся Світлана здригнулась і стала як укопана серед вулиці.

— Чого це ти? Що таке?.. Що сталося? — якось злякано спитала вона.

— Нічого… — знову зітхнув Вітя. — Просто… Чого він не їде?

— Ну, Зай… Ой! Ну ти ж, рибочко, знаєш, він у важливому відрядженні… Виконує, ти ж знаєш… Мама казала… Скоро приїде… мабуть, після Нового року…

— І торік казали — після Нового року, і зараз…

— Ну… ну, рибко моя, ну ти ж знаєш, він дуже гарний спеціаліст, він там так потрібен, його просять іще лишитися… Ну скоро вже, скоро… — голос у бабусі Світлани тремтів.

Вітя давно не бачив, щоб бабуся так хвилювалася. Навіть першого вересня…

— А що сталося, Вітю, сонечко, що сталося? Тебе хтось образив? Може, ударив? Куця моя! — в голосі бабусі вже була паніка, переляк.

— Та ні! — махнув рукою Вітя. — Ніхто мене не вдаряв. І не ображав. Просто…

Ну що їй пояснювати, бабусі? Вона хороша. Дуже хороша. Кращої, мабуть, нема ні в кого. І мама хороша. Але вони жінки. А тут потрібен чоловік. Є в хлопчачому житті справи, які може зрозуміти тільки чоловік, тільки тато.

І у Віті ж такий тато!

Він завжди усміхається Віті з фотографії, що стоїть на письмовому столі у Вітиній кімнаті. Так весело, так сонячно, так променисто всміхається, як не всміхається ніхто в цілому світі. Й очі в нього такі добрі, такі ніжні, такі розумні, що одразу видно, яка він людина.

А людина він надзвичайна. Коли бабуся розказує про нього, в неї самої очі світяться, як дві зірочки.

Бабуся Світлана дуже любила Вітиного тата, свого зятя Гришу, Григорія Михайловича. Може, тому, що він вигадник, фантазер, як і вона. Чи тому, що він спортсмен?

На тій фотографії, з якої він усміхається, він у спортивному костюмі.

Чи тому, що він узагалі — взірець усіх чеснот, як вона вважала, взірець людяності, мужності, чесності, доброти, благородства…

Незвичайна він людина.

І листи тато писав незвичайні. Дуже ніжні й веселі. І захопливі. Якісь казково-пригодницькі, фантастичні. У кожному листі була якась таємниця, загадка. То печера з доісторичними коштовностями. То НЛО, нерозпізнаний літаючий об'єкт. То не відоме науці плем'я гігантів у джунглях Африки, то колонія колишніх військових злочинців…

І в усіх тих татових захопливих казкових пригодах діяла добра й всевладна чарівниця — Міс Таємниця, яка нібито завжди допомагала йому, приходила, як він писав, "на виручку" у скрутні моменти. І все завжди закінчувалося гарно й весело. Тато називав її по-закордонному "Міс Таємниця", певне, тому, що сам був за кордоном. Мабуть, тато дуже скучив за Вітею, тому й писав такі листи.

Чимось ті листи нагадували бабусині казки. Вітя не знав, хто в кого навчився — тато в бабусі Світлани чи бабуся в тата. Але то не мало значення. Коли люди живуть разом і люблять одне одного, то часто переймаються звичками, інтонаціями, навіть словами. Вітя чомусь думав, що то бабуся Світлана надихалася татовими листами. Татові листи все-таки були цікавіші.

Шкода тільки, що тато не любив фотографуватися. З Африки він прислав лише кілька фотографій, та й то вони були групові, і тата на них було не дуже добре видно.

А кожну татову фотографію Вітя роздивлявся по тисячу разів і знав кожну деталь напам'ять. І ту, де він "крутить сонце" на турніку, і ту, де пливе в басейні, і ту, де біжить стометрівку на стадіоні. І ту, де несе маму на руках, а вона обняла його за шию, сховала обличчя в нього на грудях, а він сміється, і вітер куйовдить його волосся…

VII

На мітлі сидіти було дуже зручно. Навіть не відчувалося, що ти сидиш. Невагоме тіло наче саме линуло в повітрі.

Незнайомка сиділа ззаду і тримала Вітю за плечі. Дотики її рук були приємно-ніжні, як у бабусі Світлани.

Вітя напівобернувся і звів на неї очі.

Вітер розмаював, розвівав чорну вуаль і довге м'яке волосся.

І знову Вітя не побачив її обличчя, а тільки великі сині очі за вуаллю.

— Ви — Міс Таємниця? — несподівано для самого себе спитав Вітя.

Незнайомка нічого не відповіла, тільки очі її засміялися й підморгнули йому.

І Віті раптом стало легко й весело. Наче він відчув подих тата.

На мить вони влетіли у велику білу хмару, потім виринули з неї, і Вітя побачив унизу землю.

Вони підлітали до величезного похмурого замку на горі. Велике вітражне вікно з намальованими на ньому страшними потворами було відчинене, і вони влетіли всередину замку.

У просторому напівтемному вогкому залі стояв під стіною царський трон у вигляді роззявленої пащі жахливого страховиська, і на тому троні сидів хтось волохатий, зубатий, з очима, як у нічної сови.

Вони плавно підлетіли майже до самого трону й приземлились на блискучий, немов дзеркало, паркет, на якому були викладені з дерева різні потвори, ще страшніші, ніж на вітражах.

Холодні хижі очі з трону глянули просто на Вітю, і він зіщулився від того погляду.

— Не бійся, — тихо прошепотіла йому на вухо Міс Таємниця. — Він тебе не бачить. Нас ніхто тут не бачить.

Перед троном стояли навколішки троє: двоє чоловіків (худий з гачкуватим носом, і опецькуватий з квадратними щелепами) і жінка з ріденьким волоссям, зібраним на потилиці в кумедний вузлик, і гострим лисичкуватим обличчям.

Жінка вклонилася до підлоги, аж стукнулася лобом, і почала противним скрипучим голосом:

— Ваша Злість! Дозвольте доповісти. Ваша слуга Баба Яга поводиться просто неприпустимо.

— Що таке? — проскреготало з трону.

— Розказую. Значить, так… — жінка випросталася. — Сьогодні вранці я, як завжди висока й струнка, виходжу надвір, щоб, як у нас заведено, висмикнути у курей пір'я, вдарити поліном льоху, прищипнути коту

хвоста, ну ви ж знаєте. Іду. І раптом хтось підставляє мені ногу, і я — беркиць! — падаю. Кури весело сокочуть, кіт нявчить-заливається. Я озираюсь — ніде нікого. Ступаю кілька кроків, знову об щось перечіпляюсь і — знову падаю. Озираюся — ніде нікого. Ну! Ще кілька кроків і… Назад я повзла навкарачки. Уявляєте. Прем'єр-міністр! Княгиня! Графиня! Баронеса! Повзе навкарачки. Жах! Ну хто це міг бути? Хто в нас може таке виробляти? Тільки вона — нечиста сила! Приповзаю в кабінет. Натискаю на кнопку. Викликаю. Приходить. Накульгує. "Що, — питає, — таке?" — "Ах ти, — кажу, — сяка-така! Що ти, — кажу, — собі дозволяєш!" — "А що таке?" — кліпає вона невинно очима. "А таке, — кажу, — що ти, нечиста сила, ніжку прем'єр-міністру підставляєш!" — "Я-а-а?!" — вирячилася вона на мене і… Я, Ваша Злість, навіть повторити не можу, що вона мені наговорила, накричала. Наче я не прем'єр-міністр, княгиня, графиня, баронеса, а казна-що, перекупка на базарі. Та щоб у неї після цього останні зуби повипадали, нога кістяна переламалася! Щоб її…

— Цить! — громовито рявкнуло з трону, аж виляски пішли по залу.

Княгиня-графиня-баронеса так і вклякла.

— То не вона! — знову рявкнуло з трону. — Баба Яга при мені була весь ранок. Занозу з пальця виймала. Тільки вона від мене вийшла, як ти й подзвонила. Я чув.

— Не во-она-а… А хто ж? Ваша Злість!..

— Не знаю.

З паркету почулося зітхання.

Зітхали обоє — і той худий, із гачкуватим носом, і той опецькуватий, із квадратними щелепами.

Перший розтулив рота опецькуватий:

— Ваша Злість! Хотів вам сказати, що й мене сьогодні вранці щось невидиме по голові вклеїло.

— І мене! — проридав гачкуватий. — Ондо ґуля за вухом. Нечувано! Мене — князя Підлизу-Підлотського, графа Неробу-Брехальського, барона Маруду-Набридона — та по голові чимось важким! Аж іскри з очей посипалися.

— Не був би я військовий міністр, я б, мабуть, і впав, так заболіло, — гупнув себе в груди опецькуватий.

— Люди добрі… тобто недобрі! Та що ж це таке робиться! — верескнула княгиня-графиня-баронеса. — У центрі Зландії, у самому палаці Великого Злана, на керівників уряду замахи!

— Цить! — знову рявкнуло з трону.

Всі троє попригиналися. На кілька секунд запала тиша. Потім Злан Великий скреготнув зубами:

— Як свідчать казкарі, невидимки бувають двох різновидів: невидимки лихі, які намагаються уникнути кари і тому не хочуть, щоб їх бачили. І так звані добрі невидимки, які, бачите, дуже скромні й намагаються робити свої добрі справи непомітно… У добрих невидимок я не вірю. Отже, це невидимка злий. А коли так — нашого поля ягода. Ми з ним порозуміємося. Щось йому треба. То слід довідатись, що саме. Без нечистої сили тут не обійтись. А давайте їх сюди!..

Злан Великий натиснув на якусь кнопку на бильці трону, завила десь удалині сирена, потім задзвеніли шибки у вікнах, задвигтіли стіни, підлога, наче від землетрусу. Жахнуло знову полум'я, повалив дим, і з'явилися троє — теж двоє чоловіків і одна жінка. Жінка була руда,

рум'яна, пишногруда, у спортивному костюмі, і тільки те, що вона припадала на одну ногу і спиралася, як на костур, на мітлу, свідчило, що то Баба Яга.

Кощій Безсмертний був у елегантному чорному костюмі, замість краватки — пишний бант, чорно-лискуче, як вороняче крило, волосся зачесане на проділ, на носі — пенсне. Він нагадував циркового фокусника, ілюзіоніста.

Змій Горинич був у брезентовій робі (чи то пожежник, чи то сталевар), у великих темних окулярах. У руках тримав паяльну лампу, з якої з джмелиним гудінням виривалося синє полум'я.

— Слухайте! — метнув на них грізний погляд Злан Великий. — Якийсь неві… Ой! — він раптом відсахнувся, наче від удару, і схопився рукою за щоку, потім знову сахнувся і схопився за другу. І застиг.

Баба Яга зареготала дзвінко й розкотисто. Змій Горинич, ховаючи сміх, підніс паяльну лампу аж до носа.

А Кощій Безсмертний лише тоненько хихикнув, прикриваючи рота долонею. Він був дуже вихований.

— Хто?! Що?! Де?! — заволав, отямившись, Злан. — Хапайте! Тримайте!

Баба Яга приставила козирком руку до очей і роззирнулася навколо.

— Нікого не бачу…

Кощій Безсмертний і Змій Горинич теж непевно знизали плечима.

— Тривога! Тривога! До зброї! — не своїм голосом закричав військовий міністр і одним стрибком пірнув під довжелезний стіл для засідань, що стояв біля стіни.

Княгиня-графиня-баронеса блискавично порачкувала туди ж.

Князь Підлиза-Підлотський здавлено, як у жахливому сні, закричав: "А-а-а-а…" — і, затуливши руками голову, стрибнув слідом за ними.

Злан Великий тільки охнув, натиснув на кнопку — і трон разом із ним шугонув униз.

Впродовж усієї цієї сцени Вітя забув про Міс Таємницю і навіть не помічав, чи стоїть вона поруч, чи ні.

І тільки коли вона поклала йому руку на плече, він обернувся.

— Тут його вже нема. Нам треба летіти далі… — шепнула вона йому.

VIII

Клава Журилко мешкала в третій квартирі. Вона була худенька, майже така, як Вітя, бліда, з синіми колами під очима. Ходила вона все літо в одному сірому платтячку і стоптаних сандаліях. Вона дуже любила тварин: котиків, цуциків, пташок. І якось влаштувала в них у під'їзді під сходами кицьчині іменини. Іменинниця — худюща бездомна руда кицька — сиділа у Клави на руках і щасливо муркотіла, приймаючи подарунки: шматочки ковбаси, хліба з маслом, смаженої риби, сиру, м'яса… Катя з п'ятої квартири принесла навіть чималий кусень Київського торта.

Вітя дуже шкодував тоді, що прийшов запізно, коли іменинниця вже встигла наїстися і на його апетитну курячу ніжку навіть не глянула. Клава помітила Вітину прикрість і поспішливо сказала:

— Нічого-нічого! Буде на завтра. Як знахідка. Ти що! Такий подарунок. Велике спасибі. Красненько дякуємо, — вона вклонилася сама, водночас пригинаючи рукою й голову кицьки. Вона всім так дякувала.

За здоров'я іменинниці гості пили лимонад і пепсі-колу. Закусували цукерками, тістечками і домашніми пиріжками. Всі принесли з дому хто що міг. Всі, крім Клави… Але вона й не їла нічого.

І коли Катя з п'ятої квартири почала була:

— Ну, а ти… ти… Чого ти нічого не береш?

Вона густо почервоніла:

— Ні! Ні! Ми вже так наїлися! — і, схиливши голову, притулилася щокою до кицьки.

Вона тільки пригублювала чашечку з лимонадом.

А потім був концерт самодіяльності й танці. Декламували віршики, співали пісеньки — головним чином, звісно, про котів, та хто не знав про котів, то про їхніх найближчих родичів: тигрів, левів, леопардів, — у крайньому разі, про зайців або ведмедів. Танцювали під портативний магнітофончик Дмитрика. Весело було як ніколи.

На всіх поверхах стояли, звісившись через перила, дорослі — мами, бабусі, дідусі й просто сусіди — дивилися на торжество, і сміялися, і аплодували.

Цілий тиждень потім тільки й розмов було в будинку, що про кицьчині іменини.

А за кілька днів Вітя гуляв у дворі. Спершу з бабусею Світланою. А коли бабуся пішла в гастроном, Вітя гуляв сам. Це було останнє літо перед школою, і бабуся Світлана почала готувати його до самостійного життя, напучувала, що людей не треба боятися, слід контактувати з ними, не соромитися розмовляти з чужими людьми, питати, що треба, відповідати, коли питають тебе. З цією метою вона іноді й залишала Вітю на якихось півгодинки у дворі самого.

Вітя гуляв-гуляв і раптом знайшов на землі під балконом зелену пластмасову прищепку для білизни. Мабуть, упала з чийогось балкона.

Вітя звів догори очі. На жодному балконі не було нікого.

Можна було, певна річ, залишити прищепку на землі — хай шукає той, хто загубив. Але то було не по-людському. Вони з бабусею Світланою завжди засуджували такі настрої.

"Ну що ж, піду контактувати з людьми. Спробую", — вирішив Вітя, відчуваючи у грудях неприємний холодок.

Він підняв прищепку з землі і рушив у під'їзд.

У двері першого поверху Вітя не дзвонив — на першому поверсі балконів не було. Він піднявся на другий поверх і, завмираючи, натиснув на ґудзик дзвоника. Двері, не питаючи, відчинила Анастасія Пилипівна. Горло в неї було перев'язане — вона хворіла.

— О! — усміхнулася вона. — Добрий день. Заходь.

— Ні. Я… Скажіть, це не ваша прищепка впала з балкона? — Вітя підніс догори прищепку.

— А-а… Ні. В мене такої немає. Спасибі, спасибі тобі. Гарний хлопчик.

— Вибачте, — вже бадьоріше пролепетав Вітя.

— Нема за що. Туди можеш не дзвонити. Дядя Вася на роботі. І туди теж. На нашій площадці тільки я вдома.

Підбадьорений таким вдалим контактом, Вітя піднявся на третій поверх і вже сміливо подзвонив у п'яту квартиру. Двері відчинила Катина тьотя Ніна Олександрівна.

— Здрастуйте. Скажіть, це не ваша прищепка впала з балкона?

Ніна Олександрівна, висока, поважна, у довгому, до п'ят, цвітастому халаті, зняла з носа пенсне, глянула й сказала низьким голосом:

— Ні, дорогенький, не наша… На жаль.

Вітя вибачився. Ніна Олександрівна привітно кивнула йому і зачинила двері.

А Вітя вже дзвонив у сусідні двері. Довго не відчиняли, і хлопець уже подумав, що нікого нема вдома, як із-за дверей почувся хриплий голос, незрозуміло, чи чоловічий, чи жіночий:

— Хто там?..

— Скажіть, будь ласка, це не ваша прищепка впала з балкона?

Клацнуло кілька замків — і двері ледь прочинилися, стримувані ланцюжком. У шпарку визирнуло сердите банькате око:

— Покажи.

Вітя підніс до шпарки прищепку.

— Може, й наша. А де ти взяв?

— Під балконом знайшов.

— Давай, — у шпарку просунулася товста, у золотих перснях рука, схопила прищепку, зникла, і двері хряснули, зачиняючись.

У цій квартирі жили Борисюки: Варвара Спиридонівна і Захар Захарович, якого всі сусіди між собою називали Варвар (з наголосом на останньому складі) Варварович. Вона — дебела, широкоплеча, з темними вусиками на верхній губі, з густим чоловічим голосом. Він був, навпаки, щуплявий, гостроносий, із голосом тонким і писклявим. Він працював директором гастроному. І одягав її у дублянки, шуби й різні модні чоботи, які вона носила у неробочий час. На роботу ж вона ходила у засмальцьованій чоловічій куртці, як знали всі пасажири дванадцятого маршруту. Вона працювала тролейбусним контролером і особливо полюбляла дванадцятий маршрут, бо ним їздили студенти. А для неї не було більшої в житті насолоди, як упіймати безбілетного студента чи студентку і громовим голосом просторікувати на весь тролейбус, збиткуючись із нещасного "зайця" і соромлячи його.

Для цього вона, мабуть, і пішла в контролери. Дуже любила вона принижувати людей.

Варвар Варварович був начебто тихий. Ніколи не підвищував голосу, не кричав, не лаявся. Але одного разу… Це було через день після кицьчиних іменин. Повіривши у людську доброту й ніжне ставлення до котів, бездомна "іменинниця" потягла з Варвариного підвіконня шматочок ковбаси. Вітя бачив, як, зустрівши кицьку на сходах, тихий Варвар Варварович так підфутболив її ногою, що вона перелетіла через поручні й упала з третього поверху на цементну підлогу.

Добре, що коти — живучий народ. Вітю трусило тоді, як у лихоманці.

І тепер, стоячи перед цими дверима, які Варвара зачинила безсоромно, без усякої подяки, він мало не плакав.

Ну нащо, нащо він дзвонив сюди? Нащо? Якби він знав… І прищепка ж, мабуть, не їхня…

Несподівано клацнув замок, і двері квартири навпроти розчинилися.

У дверях стояла Клава.

Вітя обернувся.

Клава на якусь мить застигла, потім, ураз щось зрозумівши, тихо ойкнула і заметалася, намагаючись затулити собою отвір. Потім ще раз ойкнула і зачинила двері…

Але Вітя встиг помітити — посередині порожньої, з голими стінами кімнати просто на підлозі у забрьоханих чоботях і брудному ватнику спав Клавин тато.

Двері були вже зачинені, а Вітя все ще бачив Клавині очі — великі, перелякані, не очі, а самий біль.

Клавин тато пив.

Ніде на роботі він довго не затримувався. Колись був майстром-бригадиром на автобазі, потім шофером, носієм на вокзалі, вантажником у гастрономі… А тепер, подейкують, копає могили на кладовищі.

І все-таки Клава любила свого тата. І нікому не дозволяла казати про нього зле. Навіть коли її мати, яка працювала на двох роботах, прибиральницею і вахтером, доведена до відчаю, щось знесилено кричала, Клава хапала її за руки і завжди говорила одне й те саме:

— Не треба! Не треба! Все одно він хороший. Все одно!..

А "хороший тато" лежав у брудній калюжі й не міг підвести голову…

Як Вітя жалів Клаву! Йому навіть було трошечки незручно перед нею, що оту нього такий гарний тато, а в неї…

IX

І знову Вітя летів на мітлі з Міс Таємницею у чистому безхмарному небі, й у грудях його солодко лоскотало. І від польоту, і від передчуття радості. Він побачить, він зараз побачить…

Внизу показалася земля — зелені левади, переліски, річка… На березі чепурненькі хатки, навколо них сади вишневі… Аж он посеред просторого двору гульбище дивовижне. Розстелений на землі величезний килим всуціль заставлено різними наїдками смачними, а навколо сидять кружка люди впереміш із дикими звірами та домашніми тваринами. І всі разом закусують і сміються, ґелґочуть, кожен по-своєму.

Виявляється, у Добряндії сьогодні велике свято — іменини лева Самсонія. Лев Самсоній був уже вельми похилого лев'ячого віку. Йому минуло сьогодні тридцять років. Він давно вже став вегетаріанцем, тобто не їв м'ясного. Сидить на молочній дієті — кефір, молоко, ряжанка, дитячі сирки… Але найбільше любить лев Самсоній вареники з картоплею, які так майстерно готує тітонька Гортензія. Зубів у Самсонія вже немає, замість них вставна щелепа, яка муляє йому і якою він через те користується лише у свята.

Китиця на його хвості вилізла, і він змушений носити штучну, капронову, бо що то за лев, цар звірів, без китиці на хвості. Пазурі в нього стерлися, ревматизм покрутив суглоби, але грива ще пишна, і якщо її добре розчесати, то вигляд Самсоній має доволі бадьорий. Ніхто йому його років не дає.

Колись замолоду Самсоній жив у Зландії, був хижаком… Але потім перейшов у Добряндію. Його охоче прийняли.

Зараз найближчий його приятель — це зайчик Митя, музикант, що працює ударником (чи, пак, барабанщиком) у заячому естрадному оркестрі. У Добряндії чудовий заячий оркестр, який виконує котячі концерти, що їх складає кіт-композитор Василь Мяукицький.

Люди й звірі в Добряндії живуть у цілковитій гармонії.

Про все це розповіла Віті Міс Таємниця за ті дві хвилини, поки вони плавно спускалися вниз, на подвір'я хати королеви Добряни, де й відбувалася урочистість.

На хаті королеви Добряни у стріху, наче антена, була ввіткнута мітла. Дуже схожа на ту, на якій прилетіли Вітя з Міс Таємницею.

І Вітя раптом подумав: "Авжеж! А чому ні! Вона ж колишня двірничка".

Хоч колишньою двірничкою була баба Маша, а не королева Добряна.

Королева сиділа на низенькому ослінчику в домотканій спідниці й кептарику, в біленькій хустці, на якій зверху була причеплена маленька дерев'яна корона.

Обабіч Добряни сиділи дядя Вася і тітонька Гортензія. Вітя одразу впізнав їх. У дяді Васі були чи то руді, чи то прокурені вуса, а за вухом — жовтий гранчастий олівець.

Поряд із дядею Васею сидів Альховка.

У тітоньки Гортензії щока була в борошні. Мабуть, вона прибігла й сіла до гурту останньою, просто від печі. Бо перед іменинником парувала велика миска щойно принесених вареників із картоплею.

Лев Самсоній дивився на них захопленими очима, і по щоці його стікала сльоза розчулення. Він не міг собі дозволити взяти вареника, бо в цей час його друг зайчик Митя виголошував здравицю на честь іменинника.

Митя говорив про те, що лев Самсоній є одним із найдостойніших громадян Добряндії, чесним і справедливим, добрим і мудрим. Хто б не звернувся до нього по пораду або допомогу — корова чи кіт, заєць чи собака, дядя Вася чи тітонька Гортензія, метелик чи жук-кузька, — Самсоній ніколи нікому не відмовляв. Весь свій багаторічний лев'ячий досвід, усю свою мудрість царя звірів він віддав на благо рідної Добряндії.

Потім виступила тітонька Гортензія.

— Я дуже люблю Самсонія, — сказала вона. — Варити для нього вареники з картоплею — сама насолода. Бо він їсть із таким апетитом — приємно дивитися.

Після тітоньки Гортензії слово взяла корова Мумуня.

— Му-мушу сказати, що той, хто любить молоко і молочні продукти, не може не любити, не шанувати мене. А того, хто любить, шанує мене, хіба можу не любити я?..

Королева Добряна слухала виступи, лагідно усміхаючись. Раз у раз вона оберталася до дяді Васі й питала:

— Що він сказав? Що вона сказала?

І дядя Вася, приставивши до рота долоню, коротко повторював просто у вухо королеві зміст виступу. А потім виступив сам дядя Вася.

— Братці-добрянці! Що я вам скажу… Самсоній мужик будь здоров! Правильний. Я його поважаю. А якщо я когось поважаю — це все. Для мене це перше діло. Отак… Одне тільки погано, що в королеви в кухні кран тече. Але Льовка тут ні до чого. Тут я винен. Учора цілий день провозився і—хоч ти лусни. А чому? Тому що прокладки ні к бісу, крани проіржавіли, всю сантехніку міняти треба. А де взяти? Проблема? Проблема! І гадаєте, тільки в мене? Он у Гортензії теж… Каструлі-скороварки — раз! Нема. Груба димить — два! Знову ж таки ножі для м'ясорубки. Поки той фарш перекрутить, сім потів із неї… Га? Правильно я кажу? — обернувся він до тітоньки Гортензії.

А та тільки усміхнулася, махнула рукою:

— Ну чого ти на іменинах завів казна про що. Веселитися треба, а не…

— Правильно, — одразу ж погодився дядя Вася. — От я ж і кажу. Танці! Танці!.. Громадяни добрянці! Починаймо танці! Оркестр!

Кілька зайчиків підхопилися й поскакали до садка, де під вишнею стояв великий естрадний барабан і лежали на траві музичні інструменти.

Митя вдарив у мідні тарілки, гупнув у барабан, інші зайці вшкварили хто в що вдатний — були там і труби, і скрипки, і гітари, і цимбали…

Така грянула музика, що в добрянців самі собою засмикалися ноги.

Іменинник лев Самсоній підхопив корову Мумуню і пустився з нею витанцьовувати таке, що аж земля задвигтіла. Пес Бровко танцював із кицею Муркою. Кіт-композитор Василь Мяукицький — з льохою Хрюшею. А далі вже й розібрати було важко.

Вітя дивився на все це захопленими очима.

— Подобається? — пошепки спитала Міс Таємниця.

— Дуже! — щиро вихопилося у хлопця. — От тільки проблеми ті їхні якби вирішити… Щоб і дядя Вася, й тітонька Гортензія не…

— Ой! — чогось тихо зойкнула Міс Таємниця. У небі враз з'явилося щось незбагненне. Якесь наче НЛО (нерозпізнаний літаючий об'єкт). Воно швидко наближається, й от уже чітко видно, що то літаюча тарілка, а радше миска чи каструля, бо таке пузатеньке, чимале і з кришкою-люком згори.

"Літаюча каструля" зависла над подвір'ям королеви Добряни, кришка-люк піднялася, і з'явився якийсь прибулець — голова людська, а тіло наче механічне — чи то скафандр такий, чи хтозна-що (але чому ж тоді голова не у скафандрі?).

Прибулець випурхнув зі своєї "каструлі", завис у повітрі, пометляв трохи ногами й руками та плавно опустився на землю. Танці враз припинилися, музика замовкла. Всі завмерли, з подивом позираючи на нього.

Прибулець зробив своєю механічною рукою вітальний жест, нахилив голову, вклоняючись, і промовив:

— Любі добрянці! Вітаю вас від імені славної АДЧС (тобто Асоціації Добрих Чарівників Світу)!.. Ап! — він змахнув лівою рукою — і "літаюча каструля" зникла. Потім — "Ап!" — змахнув правою рукою — і замість звичайної сільської хати королеви Добряни виріс розкішний палац із білими колонами і двома мармуровими левами, що сиділи обабіч входу.

— О! — вигук здивування вихопився з грудей присутніх.

— Що? Що тут коїться? Що він сказав? Хто це? — стурбовано обернулася королева Добряна до дяді Васі.

І поки дядя Вася розтлумачував королеві, що до чого, прибулець уже вів далі:

— В АДЧС багато чули про вашу прегарну країну, про її чудесних громадян і на останній асамблеї ухвалили взяти Добряндію під свою опіку. Я призначений вашим інспектором-куратором. Віднині я беру на себе всі ваші турботи, всі ваші клопоти, всі ваші проблеми. Все за вас віднині робитиму я. Ви будете тільки відпочивати, гуляти, розважатися… Ви чесно заслужили це… Чесно заслужили…

X

Юра Лякін з'явився в класі у другому півріччі, після зимових канікул.

Марія Іванівна посадила його чогось за окрему парту, хоча біля Ніни Ковбасюк було вільне місце. Він сидів похмурий і мовчазний. Очі в нього були якісь наче пригаслі. До новачка, як ведеться, увага в перший день загострена. Всі дивляться, цікавляться — хто, що, звідки… Але на всі зачіпки, на всі запитання Лякін уперто відмовчувався. Сказав тільки, що раніше вони жили на Воскресенці, за Дніпром, а тепер житимуть тут. І все. Приводила його в школу й забирала якась жінка, по всьому видно, не мама, але теж похмура, з сумними пригаслими очима. Такі очі бувають лише в людей, у яких свіже горе. Вітя це добре знав. Такі очі були рік тому в Каті з п'ятої квартири, у її мами та тітки Ніни Олександрівни, коли несподівано від інфаркту помер Катин батько, інженер-будівельник Іван Семенович, який увесь час кудись поспішав і сходами піднімався не інакше, як переступаючи через дві сходинки.

То були перші похорони у Вітиному житті.

Сталося так, що бабуся Світлана не знала, думала, що сусіда ховатимуть із лікарні, не сказала Віті нічого і пішла з ним у поліклініку (до отоларинголога — у Віті знову боліло горло). А коли вони поверталися і піднімалися сходами, раптом побачили, що на площадці третього поверху стоїть прихилене до стіни віко від домовини. Двері п'ятої квартири були відчинені навстіж, і панувала така тиша, що Віті спершу здалося, ніби там нікого нема.

Бабуся розпачливо сіпнулася назад. Але відступати було пізно й нерозумно. Вона судорожно стиснула Віти ну руку, і вони дуже повільно пішли вгору.

У відчинені двері Вітя побачив, що в коридорі й у кімнаті повно людей. І ще побачив, що велике дзеркало в коридорі завішене простирадлом. Хлопець відчув той неповторний, гострий, солодко-терпкий запах, який буває лише тоді, коли в квартирі дуже багато квітів. Бабуся і Вітя піднялися трохи вгору і спинилися. Бо в цей час почали виносити. І бабуся Світлана, хоч як їй не хотілося, щоб Вітя усе те бачив, не могла не вклонитися востаннє сусідові, з яким прожила поряд стільки років і якого знала ще хлопчиком.

Вітя усе те бачив. І вираз очей Каті та її мами запам'ятав назавжди.

І тепер він увесь час озирався назад (Юра сидів на задній парті) й дивився на Лякіна з болем і співчуттям. Він не сумнівався, що в хлопчика щось трапилося.

Усе з'ясувалося за кілька днів.

Звістку принесла Рая Фількіна. Треба ж такому статися, що добра знайома батьків Раї Фількіної мешкала в одному будинку, навіть на одній площадці з тіткою Юри Лякіна. Виявляється, це тітка приводила Юру в школу. Вона забрала його до себе і перевела в їхню школу, бо справді в

них велике горе. Тато Юри Лякіна, водій автобуса, збив людину; вона загинула, і тато зараз сидить у в'язниці.

Ця звістка просто приголомшила всіх. Уперше в їхньому житті такі поняття, як "убивство" і "в'язниця", були не книжці, не на екрані телевізора, а тут, поряд, у класі…

Навіть Боря Жабський принишк.

Дівчатка шепталися, ахали, хапалися руками за щоки. Хлопці супили брови й мовчали.

А у Віті аж серце стискалося від болю. Він просто не міг дивитися на Юру. Як же Лякін, мабуть, переживає, як страждає! Тато у в'язниці! І він же не хотів. Авжеж не хотів. Хіба може хотіти шофер автобуса на смерть збити людину! А тепер — убивця. І його син на все життя буде сином убивці. На все життя! А він, він чим винен?! Яке ж то горе оті нещасні випадки! Яким треба бути обережним! Тату, будь обережним у тій Африці! Я тебе прошу, я тебе благаю!

Юра Лякін, мабуть, щось відчував, бо не міг не бачити тих перешіптувань, тих перелякано-схвильованих поглядів, спрямованих на нього. Але ніхто й словом не прохопився. Адже тітка спеціально забрала його до себе і перевела в цю школу, бо тут ніхто нічого не знав. А на Воскресенці всі знали і Юрі було важко, не міг він цього витримати.

Та минуло кілька днів, і гострота страшної новини притупилася, як притуплюється з часом гострота усього на світі.

У класі тепер намагалися просто не помічати Юру Лякіна, як не помічали хлопці Вітю.

А Юра все-таки був не такий, як Вітя. Мабуть, до свого нещастя там у себе, на Воскресенці, він був такий, як Алик Здоровега, а може, навіть як

Боря Жабський. Мабуть, він не звик нишком стояти під стіною серед дівчаток. А звик гасати по коридору, штовхатися й борюкатися.

І от одного разу на великій перерві завелися хлопці у "ворону". Є така давня шкільна гра, якої навчив Алика Здоровегу його дідусь. Гра дуже проста — лівою рукою берешся за ступню підігнутої лівої ноги і, стрибаючи на правій, намагаєшся плечем штовхнути суперника так, щоб той опустив свою ліву ногу і ступив на неї.

Гра хлопцям у класі дуже сподобалася.

Тепер вони під час перерви, як півники, стрибали на одній нозі.

Весело було, гамірно, і Юра Лякін не витримав. Підігнув ліву ногу й собі — стриб-стриб!

Алик Здоровега всіх перемагав. Був, як то кажуть, в ударі.

Побачив Лякіна і з розгону — до нього. Лякін приловчився — тиць!

І чи то втомився Алик, чи просто підвернулася якось невдало в нього нога, але заточився він і з усього розмаху як гепнеться на підлогу та головою об батарею. Аж загула батарея, як дзвін.

Лякін розгублено став, дивиться винувато.

А Здоровега схопився за голову, на якій уже набрякла ґуля, кривиться-кривиться та як засичить:

— Ти що — теж у в'язницю захотів? Убивця!..

Лякін зблід, втягнув голову в плечі, потім крутнувся і — щодуху по коридору геть.

Саме в цей час задеренчав дзвоник. Усі кинулися в клас.

А Вітя стояв якусь мить нерішуче, а тоді одважився і подріботів у той бік, куди побіг Лякін.

Коридори вже спорожніли, почалися уроки, й у Віті завмирало серце, коли він біг, шукаючи Лякіна. Вітя вперше порушував дисципліну: під час уроку перебував не в класі, а в коридорі. Це було незвично й тривожно. Але вболівання за товариша було в цю мить сильніше за страх.

Лякін стояв у темному кутку під сходами, уткнувшись обличчям у зігнутий лікоть. Плечі його здригалися.

Вітя тихо підійшов до нього. Потупцявся нерішуче, потім торкнув рукою його за плече і, затинаючись, сказав:

— Не треба… не плач… Ти ж не хотів… і… він не хотів… Не плач…

А що Вітя міг іще сказати?

— Тікай! Облиш! Не хочу!.. — глухо пробурмотів Лякін і, не дивлячись, тицьнув ліктем назад.

Вітя не чекав цього, не встиг ухилитися, відсахнутися, і лікоть вцілив йому просто в обличчя, в ніс.

— Ох! Ти що? — аж захлинувся Вітя. І заплакав. Не стільки від болю, скільки від образи й несправедливості.

Лякін зрозумів, що він зробив, — і заплакав іще дужче. Марія Іванівна так їх і знайшла в кутку під сходами. Вони стояли поряд, і обидва гірко плакали…

XI

Міс Таємниця мовчала.

Вітя тільки що спитав її, і вона не відповіла. Він спитав:

— А коли ж я нарешті побачу його?

І вона не відповіла. Довго мовчала. Тоді нарешті сказала. Тихо, але чітко:

— Треба заслужити.

Вітя стрепенувся:

— А чому? Чому інші бачать щодня? Дмитрик, наприклад… І Алик. І Боря. А я мушу…

— Тому, що так треба, — твердо сказала вона. Вітя зітхнув.

Ну що ж, треба, значить, треба…

Вони стояли перед якоюсь темною кам'яною стіною, вкритою мохом і цвіллю.

Вітя навіть не міг збагнути, як вони тут опинилися.

Раптом Міс Таємниця зникла. Щойно стояла тут — і вже нема. І вже дряпається Вітя по холодній кам'яній стіні вгору. Він не знає, чого він це робить, але знає, що так треба. Так часто буває уві сні.

Дряпатися важко, стіна мокра, слизька, стрімка, пальці ковзають, зриваються, але Вітя вперто лізе й лізе вгору. Якимось чином у нього в

руках опиняється льодоруб діда Віктора Семеновича, Вітя заганяє той льодоруб у розщелини між камінням, лізти стає легше…

"Як я не боюсь? Так же високо. Завжди боявся висоти, а зараз… — крутиться у Вітиній голові. — От коли б тато побачив…"

Він уже біля заґратованого вікна. Ґрати візерунчасті, схожі на залізні завитки балконного парапету. Вітя тримається за ці знайомі, поїдені іржею, що обсипається під руками, залізні спіралі (скільки разів він тримався за них у себе на балконі) і вдивляється-вдивляється у присмерк в'язничної камери… І не стільки ще бачить, як серцем відчуває, що там дівчина.

Та він уже розрізняє знайоме голубе платтячко у синю горошину, виткі кучері на скронях, у вухах — бірюзові сережки.

Серце у хлопця б'ється і радісно, і тривожно. Враз вона зривається з місця і кидається до вікна.

— Це ти?.. Ти?.. Я так чекала тебе… — чує Вітя її голос. Вона хапає руками його руки, що тримаються за ґрати. Дотики її пальців такі м'які, ніжні, такі солодко-приємні.

Вітя відчуває її подих — легкий і теж солодко-приємний. У ньому вчувається ледь вловимий запах суниць і молока. І Вітя захлинається від щастя. "Я так чекала тебе…"

Чи може бути у світі щось бентежніше за ці слова?..

Нарешті він трохи отямився.

— Як?.. Чого?.. Чому ти тут?

Вона зітхнула:

— Вони зловили мене в лісі. Я пішла по суниці. А вони вискочили з кущів і схопили… Ніхто в Добряндії ще не знає..

Мабуть, думають, що я гостюю у бабусі Яги, в її хатинці на курячих ніжках. Я часто гостюю в неї. Вона добра й весела…

— Але що, що вони хочуть від тебе?

— Вони хочуть… Вони хочуть, щоб я вийшла заміж за сина короля Зландії Зланика Хамулу. А я… я не можу, не хочу… ти ж розумієш… — вона притулилася щокою до Вітиної руки.

І нова гаряча хвиля огорнула Вітю.

— Що я можу зробити для тебе? Я все, все зроблю! Все!

Вона знову зітхнула.

— В'язницю стережуть двоє зланців — Грубий Ян і Просто Філя… Але вони такі здоровущі!

— Та я… я… — захлинався Вітя. — В мене льодоруб… І коли вже я сюди дістався, то я тебе звільню. От побачиш!

Він був сповнений рішучості, здатний зараз на все що завгодно.

Вона нічого не сказала, тільки знову притулилася щокою до його руки. І знову Віті перехопило подих від щастя. Він би отак тримався й тримався руками за ґрати, тільки б відчувати той ніжний дотик її щоки. Але… треба ж було її визволяти.

І, підбадьорливо кинувши їй: "Тримайся! Я зараз!", — він почав спускатися.

Він спускався дуже легко й швидко — наче злітав на крилах.

От уже й земля під ногами.

Стискаючи в руці льодоруб, Вітя кинувся шукати вхід у в'язницю.

Зланці Грубий Ян і Просто Філя були справді здоровущі — метрів по два кожний. Одягнені в середньовічні ковані лати, вони видавалися ще могутнішими. Але займалися вони в цей момент справою, як на їхній вигляд, не дуже солідною. Коли Вітя підбіг до в'язничної брами, вартові… грали у "ворону". Кожен тримався рукою за ліву ногу і, стрибаючи на правій, штовхав плечем суперника. Оскільки вони були в латах, лунав такий брязкіт і скрегіт, наче то штовхалися два величезні самовари.

Нарешті Грубий Ян приловчився, штурхонув Просто Філю так, що той з усього розмаху грюкнувся на землю і покотився, гуркочучи, як порожнє відро.

Вітя скористався цим і, змахнувши над головою льодорубом, підскочив до Грубого Яна:

— Ану відчиняй браму зараз же, а то…

Грубий Ян не тільки ані крапельки не злякався, а, навпаки, обурився:

— Що-о?! Та я тебе зараз…

І величезне лаписько зланця вже нависло над Вітею.

— Та почекай! — гукнув раптом, підводячись з землі, Просто Філя. — Це ж Вітя! Визволитель.

— А-а!.. Вітя… Тоді інша справа, — Грубий Ян опустив руку. — Що ж ти одразу не сказав? А то кричиш, розмахуєш…

— І все одно даремно, — зітхнув Просто Філя. — Нічого в тебе, Вітю, зараз не вийде. Нема в нас ключа від брами. Ключ у Зланика Хамули під подушкою. Отож поганяй у палац, діставай ключа, приходь, тоді будемо битися, зараз немає ніякого сенсу… Чао!

XII

Це було влітку після першого класу, в перші Вітині канікули. Він сидів на балконі й читав книжку "Пригоди Буратіно". Вітя любив читати казки.

І раптом він побачив, що на балконі третього поверху (внизу якраз навскоси від їхнього) з'явилася дівчинка. Вітя ніколи раніше не бачив її. Вона з'явилася вперше.

Кругленьке смагляве личко, рожеві губенята, симпатична гривка русявого волосся, що спадало на чоло, на скронях неслухняні кучерики. І головне, у вухах маленькі бірюзові сережки…

Чогось саме оті сережки найбільше схвилювали Вітю. Ні в кого з дівчаток її віку у дворі не було сережок, а в неї були. І може, саме через ті сережки вона здалася йому надзвичайною і незрівнянно прекрасною. І ще, мабуть, через те, що він тільки-но прочитав про казкову дівчинку Мальвіну.

Віті здалося, що в нього тільки оце зараз, у цю мить, забилося серце. До того він його просто не відчував, а коли на балкон вийшла вона, серце несподівано забилося — він відчув його биття.

На ній було голубе платтячко у синю горошину… Без рукавів. Замість рукавів якісь наче крильця. І через ті крильця вона видавалася схожою на метелика.

Дівчинка покрутилася якусь мить на балконі та зникла. Наче отой метелик знявся й полетів.

А серце у Вітиних грудях і далі стукотіло як навіжене.

Вітя з нетерпінням чекав, коли дівчинка знову з'явиться, але вона не з'являлась.

Бабуся Світлана покликала Вітю обідати, потім вони пішли гуляти, пізніше — в Музей українського мистецтва.

Вітя ніколи так не поспішав додому. Вдома він одразу ж побіг на балкон.

І серце його трохи не вискочило з грудей.

Вона стояла на балконі удвох із молодим, але вже трохи сивуватим чоловіком, якого Вітя добре знав, бо то був їхній сусід із третього поверху Георгій Вадимович.

Георгій Вадимович обіймав дівчинку за плечі, а вона горнулася до нього й тихо сміялась. Він, мабуть, тільки-но сказав їй щось веселе. Авжеж. Георгій Вадимович був веселий, дотепний, Вітя це знав.

Вітя ще не розумів, хто ця дівчинка Георгію Вадимовичу, але те, як вона горнулася до нього, чогось схвилювало Вітю.

Дівчинка раптом щось тихо й ніжно сказала йому, і Георгій Вадимович відповів бадьоро та весело:

— І я тебе теж. Аякже! Звичайно! Ти що — сумнівалась?..

Вона зітхнула і ще дужче пригорнулася до нього.

— Ой! — раптом із робленим переляком вигукнув Георгій Вадимович. — По-моєму, хмарки збираються, зараз дощ буде! Ану мерщій до телевізора. Зараз покажуть щось цікавеньке.

І він, сміючись, схопив дівчинку за плечі й потягнув у кімнату. Хоча на небі не було жодної хмарки. І по телевізору зараз не було абсолютно нічого цікавого.

У той день Вітя більше її не бачив.

Наступного ранку він прокинувся з почуттям радості.

З таким почуттям Вітя прокидався зазвичай у свій день народження. Бо знав, що біля ліжка його чекатимуть подарунки. Багато подарунків. І від мами, і від бабусі, і від тата. Тато завжди присилав Віті з Африки на день народження подарунки. Мабуть, він присилав їх заздалегідь, але бабуся Світлана ті подарунки десь ховала й виставляла тільки у день народження. То були іграшки, екзотичні фрукти — банани, ананаси, апельсини з Марокко — або щось із одягу.

Але день народження у Віті взимку, а зараз було літо.

Вітя одразу все згадав і кинувся на балкон.

На нижньому балконі її не було. Але з відчинених дверей, із кімнати чувся її голос.

У Віті радісно залоскотало під горлом.

Бабуся Світлана була трохи здивована, чого це Вітя з самого ранку товчеться на балконі.

Але вона була мудра жінка. Вона вміла нічого не питати й нічого не казати тоді, коли нічого питати й нічого казати не треба.

Так почалося те, що цілий місяць наповнювало Вітине серце радістю. Радістю й чеканням, яке теж було радістю. Вітя ніколи не думав, що чекати, поки з'явиться на нижньому балконі голубе платтячко у синій горошок, знайоме кругленьке личко з гривкою, з виткими кучерями на скронях, з маленькими бірюзовими сережками у вушках, — така радість.

Він уже знав, що дівчинку звуть Кіра, що вона дочка Георгія Вадимовича, але раніше чомусь із ним не жила, а тепер живе. Чому це так, він утямити сам не міг. А говорити про це з бабусею Світланою не наважувався.

Кіра чогось у двір не виходила. Чи то соромилася, чи то просто не хотіла — хтозна.

Кілька разів Вітя чув, як Георгій Вадимович та й Олександра Іванівна говорили їй: "Піди погуляй", "Вийди у двір". Але вона завжди вперто відповідала: "Не хочу".

З дому вона виходила тільки у справах: в крамницю, на пошту абощо.

Вона була, мабуть, на рік старша за Вітю і всюди ходила сама.

Коли Віті здавалося, що вона збирається вийти, він хапав щітку, крем для взуття й біг на сходи чистити черевики.

Він чистив і без того лискучі черевики й наспівував при цьому якусь пісеньку. Зовсім як сусід Володя.

У мріях йому уявлялося, як він стоїть на драбині й ремонтує електрику, а Кіра тримає його знизу обома руками за ногу…

У дійсності він із нею не був знайомий.

Хоча одного разу він привітався з нею.

Вона, мабуть, давно помітила, як він стежить за нею зі свого балкона. Але вдавала, ніби не помічає. Крутилася, наспівувала, поливала квіти, читала або, дуже спритно перебираючи пальцями, плела на спицях шапочки. Сплете, поміряє, розпустить і знову плете.

Проте Вітя помічав, що вона раз у раз зиркала в його бік із-під вій, нищечком, так, щоб він не вгледів. Та Вітя це помічав, і йому було радісно.

І от одного дня він пішов по хліб. Він сам зголосився, і бабуся Світлана не заперечувала. Хлопець уже перейшов у другий клас, йому треба було звикати до самостійності. Хоча бабуся Світлана завжди хвилювалась і не могла дочекатися, коли він прийде.

Вітя купив хліба і вже піднімався сходами. Аж раптом на третьому поверсі хряснули двері, вибігла Кіра й пострибала вниз, перескакуючи через два східчики.

Вони зустрілися на прольоті між другим і третім поверхами.

Вітя розгублено став, притулившись до стіни. Кіра теж спинилася, тримаючись за поручні.

Якусь мить вони стояли, дивлячись у вічі одне одному.

Потім Вітя набрав повітря й тихо пролепетав:

— З… здрастуйте…

Вона наче перелякалась, теж набрала повітря і так само тихо мовила:

— Здрастуйте.

Потім густо-густо почервоніла, приснула і подріботіла, не озираючись, униз.

А він озирнувся, теж приснув і, перестрибуючи через дві сходинки, погнав нагору. Серце у нього тріпотіло в грудях, як пташка:

"Ну от! От і все! От і познайомилися! Як просто й гарно вийшло…"

Дома він поклав хліб у кухні й побіг на балкон. Хоча її, звичайно, на нижньому балконі бути не могло — вона ж тільки-но пішла з дому.

На нижньому балконі, спершись ліктями на поручні, стояли з сигаретами в руках Георгій Вадимович і Олександра Іванівна.

— Георгій, ти мені пробач, але, по-моєму, ми чинимо дурницю, — пихкаючи димом, казала Олександра Іванівна.

— Яку, Шурочко? — запобігливо спитав Георгій Вадимович.

— Не вдавай, що ти нічого не розумієш. Противно! — Олександра Іванівна роздратовано смикнула щокою.

— Я справді не розумію, про що ти? — знизав він плечима.

— Ти що, не бачиш, як вона звикла до тебе за цей місяць…

— Ну й що? Це ж моя донька!

— А ти подумав, як їй буде потім!.. Ти про неї подумав? По-моєму, це безжалісно… А втім, ти завжди був егоїстом…

— Але, Шурочко…

— Що — "Шурочко"?..

— Мені здається, ти перебільшуєш.

— Нічого я не перебільшую… Твоя колишня дуже розумна… Сама поїхала на місяць у санаторій, а…

— Але ж вона хвора. Поїхала лікуватися.

— Її ти жалієш. А мене…

— Шурочко!

— А може, вона це навмисно… Хоче через дитину вплинути на тебе…

— Та ти що?! Як ти можеш… Ти ж знаєш… Я ж… Шурочко!

— Коротше — це було вперше і востаннє. Ти не думай. Я нічого не маю проти твоєї дочки. Вона якраз непогана дівчинка. Але саме тому, що я зичу їй добра, я не хочу, щоб…

— Ну, добре-добре… Може, ти й права… Не будемо… Завтра вже повертається Наталка… Я одвезу Кіру… А там побачимо… Ну, не сердься, Шурочко, не сердься… Тобі це так не личить. Ну, усміхнись.

Георгій Вадимович пригорнув Олександру Іванівну за плечі та цмокнув у щоку.

— Облиш. Люди дивляться… — Олександра Іванівна загасила сигарету об бильця, кинула в ящик із квітами й пішла в кімнату. Георгій Вадимович за нею.

Вітя стояв і не міг зрушити з місця. Він увесь тремтів, наче його вдарило електричним струмом.

Більше Вітя не бачив Кіри.

Весь наступний день він пробув на балконі, але вона так і не вийшла, не з'явилася.

XIII

Злана Великого у Зландії боялися всі. Всі, крім двох. Крім його дружини Злари і сина Зланика.

Хоча Злан і називався Великий, Злара була більша за нього.

Насправді Злан був не такий уже й великий, по-справжньому великі в нього були тільки совині очі. А сам він був маленький, навіть хирлявий. І коли сидів на троні, то підкладав аж чотири подушечки.

Злара була дебела, з боксерською шиєю і товстелезними, як колоди, руками. Коли їй щось не подобалось і вона казала "Тьху!", від того "Тьху!" вилітали шибки у вікнах. Тому вікна у палаці завжди були відчинені.

За обідом Злара з'їдала порося і закусувала трьома кроликами.

На відміну від Злана, очі у Злари були маленькі, як дірочки у ґудзику.

Зланик не боявся нікого — ні тата, ні мами.

Коли йому було років чотири, він тупотів ногами й істерично верещав:

— Тату, не чіпай мене-е-е! Мамо, іди ге-е-е-еть!

І нічого не можна було з ним вдіяти. Було тільки видано наказ по Зландії, щоб усі зланці затикали вуха ватою.

Все це щойно розказала Віті Міс Таємниця, поки вони йшли довгими темними коридорами до спальні Зланика.

Двері спальні були відчинені навстіж. На порозі валялася поламана магнітофонна касета, біля неї жмуток переплутаної магнітофонної стрічки. Та й по всій підлозі величезної спальні були розкидані магнітофонні касети, ілюстровані журнали та інший мотлох. Усі стіни обліплені кольоровими портретами естрадних співаків та якихось тьоть у купальниках.

На величезній, як естрада, тахті спав у навушниках Зланик. Він був стрижений, кирпатий, із синіми прищами на обличчі. Чимось схожий на отих хлопців із "кодла".

Міс Таємниця, як завжди, одразу зникла.

Обережно переступаючи через касети, Вітя наблизився до тахти. Він пам'ятав, що для Зланика він невидимий, і коли той навіть прокинеться, то все одно його не побачить, тому йшов сміливо, не боячись.

Ключ під подушкою, отже… Вітя обережно сунув руку під подушку, не зводячи очей зі Зланика.

Раптом вії Зланика здригнулися, одне око розплющилося…

Хлопець інстинктивно смикнув руку назад, але Зланик блискавично розвернувся й обома руками схопив Вітю за руку. Отетеріло закліпав очима і несподівано несамовито заволав:

— Сюди! Сюди! Піймав! Невидимку піймав! Сюди!

Кілька секунд у палаці ще панувала тиша, але Зланик і далі лементував. Почувся тупіт багатьох ніг, і до спальні один по одному вбігли військовий міністр Руками-Махальський, княгиня-графиня-баронеса, князь Підлиза-Підлотський, королева Злара… Останнім в оточенні кількох озброєних зланців прибув король Злан Великий. Він спинився біля дверей і, обережно зазираючи одним оком у кімнату, спитав:

— Що таке?..

Всі вже оточили здаля тахту й очікувально дивилися на репетуючого Зланика.

Вітя виривався щосили, але Зланик тримав його руку, як у лещатах. Він був і старший, і дужчий за Вітю.

— Та чого ж ви стоїте?! Він же вирветься! Хапайте! Хапайте! Ну!

Всі перезиралися, але з місця не рухались. Нарешті князь Підлиза-Підлотський підштовхнув ліктем військового міністра:

— Графе, починайте! Це по вашій лінії…

— Так! Так! Так! — підхопила княгиня-графиня-баронеса.

Руками-Махальський пробурмотів невдоволено: "Які розумні! Усе небезпечне не по їхній лінії". Потім простягнув уперед праву долоню й, одвернувши назад голову, боком почав наближатися до тахти.

Тремтячою рукою мацнув Вітю, відсмикнув долоню, знову мацнув і скрикнув:

— О! Правда! Щось є!.. Здорове, як… як віл!

— Та хапайте ж! — знову верескнув Зланик.

І спершу таки військовий міністр, а потім уже й інші кинулися, нарешті навпомацки схопили Вітю й загаласували:

— Справді!

— Невидимка!

— Ти диви!

— Чудеса!

— А прудке! Виривається як!

— Не інакше — підступи добрянців!

— Дивина!..

Підійшов і король. Мацнув, щипнув боляче, скреготнув зубами:

— У підземелля! За семеро дверей! За сім замків! Тільки спершу в мішок, щоб не вислизнув!

Негайно принесли здоровенний кусючий мішок. Спільними зусиллями засунули туди Вітю, зав'язали і зі штовханами кудись понесли.

Грюкнуло семеро дверей, скреготнули, замикаючись, сім замків, і все стихло.

Вітя лежав у кусючому мішку на холодній цементній підлозі, у чорній непроникній темряві.

Відчай охопив його.

"Що ж тепер буде? Як же тепер? Вона — там. А я — тут. І навіть поворухнутися не можу. Визволитель!.. Тату! Таточку!.. Рідний! Допоможи мені! Я тебе прошу! Ну, де ти?.. Ти так мені потрібен! Тату, таточку!.."

XIV

Один час бабуся Світлана дуже хотіла, щоб Вітя потоваришував із Дмитриком. Дмитрик і його батьки жили у флігелі, тобто у будинку під тим самим номером, але який не виходив фасадом на вулицю, а стояв у глибині двору.

Дмитрик був вихований, чистенький, доглянутий хлопчик із рум'яними щічками, з гладенько зачесаним чубчиком, хіба що трохи затовстий.

З усіма у дворі він чемно вітався, завжди пропускав у дверях поперед себе навіть молодших за віком, завжди швиденько піднімав із землі все, що в когось падало, завжди, як хтось чхне, казав "на здоров'я" і взагалі робив усе, що роблять виховані люди. Це дуже подобалося дорослим, особливо бабусям. І бабусі Світлані, звісно, теж.

Батьки у Дмитрика були високі й дебелі. Тато, Сергій Порфирович, взагалі був велетень, двометрового зросту, широкоплечий, могутній.

Мама, Надія Максимівна, була трохи нижча, але ширша в грудях, особливо взимку, коли на ній була шуба.

Дмитрик маму називав "мамонт", а тата "татонт". І вони не ображались, а тільки посміювалися.

Це Віті подобалось.

Сергій Порфирович працював заступником директора якогось великого науково-дослідного інституту. Надія Максимівна — головним лікарем стоматологічної поліклініки. Обоє були симпатичні, доброзичливі до людей.

Коли Вітя хворів, Надія Максимівна завжди діставала для нього різні ліки.

Бабуся Світлана говорила про це зі щирою вдячністю.

У Сергія Порфировича була машина. Світла, майже білого кольору. Взимку вона стояла в гаражі, десь на Чорній горі. Взимку батько на машині не їздив.

А влітку вона стояла у дворі під старезною могутньою розложистою тополею, половина гілок якої всохли, але яку мешканці не давали спилювати. Хоча щовесни від тополиного пуху два тижні не було, як то кажуть, спасу. Люди звикають до дерев, як до чогось живого, рідного.

Від машини хвилююче пахло сумішшю бензину, гуми, заліза і ще чогось незбагненного, що є неповторним запахом автомобіля. Це був запах мандрівки — швидкої їзди, зміни місць, мелькання картин за вікном, радісного лоскоту в грудях…

Віті так подобалось їхати на машині!

І перша у Вітиному житті поїздка на машині — то була поїздка на автівці Сергія Порфировича. Хоча ні, до того він двічі їздив на машині, коли йому було три з половиною роки. Перший раз — на "швидкій допомозі", яка одвозила його в лікарню з гострим нападом апендициту. Другий — на таксі, коли після операції бабуся Світлана забирала його з лікарні. Але хіба то можна брати до уваги! Він тоді нічого не відчував і не розумів.

І от того останнього літа перед школою, коли він видужав після чергової хвороби (під час якої йому знову діставала ліки Дмитрикова мама), бабуся Світлана якось повернулася з крамниці незвично збуджена й розпашіла.

— Вітю! Вітю!.. — просто з порога загукала вона. — Збирайся, Зайчику! Поїдемо у ліс. На машині! Нас Дмитриків тато запрошує, Сергій Порфирович!..

Вітя аж рота розтулив од подиву й радості.

І вони заметушилися, збираючись.

Всю дорогу від захоплення Вітя не міг сказати ні слова. Він сидів біля вікна, підставивши лице пружному вітрові, і ковтав його, і захлинався, і знову ковтав... І тільки подумки просив когось, щоб це не закінчувалося: "Ну трошки... Ну ще трошки... Будь ласка!.."

Вони їхали досить довго. Понад годину. І приїхали у густий ліс, на берег озера. Крім них, тут не було нікого.

Поки жінки розстеляли на траві рядно і нарізали, відкривали, розставляли на ньому привезене у двох великих сумках, Сергій Порфирович дістав із багажника справжній шкіряний м'яч і затіяв із хлопцями на галявині гру в футбол.

Це було так весело й цікаво, що у Віті аж голова йшла обертом.

Бабуся Світлана не витримала й собі встряла у гру, а за нею й Надія Максимівна. І зчинилося на галявині таке, якого цей ліс, мабуть, зроду не бачив.

А потім вони сіли снідати.

І так смачно було їсти на траві!

Вітя часто бував із бабусею Світланою у Ботанічному саду. Він змалку любив дерева, траву, квіти. Але в справжньому лісі він був уперше. І вперше ходив босоніж по землі. Його охопило якесь блаженство. Він качався на траві й нюхав її. І вона йому так пахла, як ніщо й ніколи в світі.

Той день був найкоротший за всі дні Вітиного життя. А за тиждень, наступної неділі, вони знову поїхали на природу.

На цей раз була нова радість. Разом із ними в машині їхав велосипед. І не якийсь там триколісний чи двоколісний, малюківський, із маленькими колесами на товстих шинах, що ото з боків двома коліщатами підпираються, а справжній, з великими колесами й тонкими шинами, найсучасніший, складаний.

— Вчитиму вас сьогодні, — казав Сергій Порфирович, умощуючи велосипед у багажник. — Ви вже хлопці дорослі, час уже вам… У цирку навіть ведмеді на двоколісних їздять, а ви все на трьох та на трьох…

Дмитрик усміхався і поблажливо позирав на Вітю.

Дмитрик був усього тільки на три з половиною місяці старший за Вітю, але перейшов уже в другий клас. А Вітя лише восени мав піти у перший. У Віті день народження був сьомого січня, а в Дмитрика двадцятого вересня. І хоча Дмитрик ставився до Віті начебто приязно,

але Вітя відчував, що то приязнь удавана, Дмитрик вважає його "малявкою"

І нудиться в його товаристві.

Але Дмитрик дуже вміло приховував це, особливо при дорослих, був увічливий, навіть запобігливий. От що значить вихованість!..

Цього разу вони поїхали в інший ліс, у світлий прозорий березовий гай, на велику зелену галявину, яку перетинала стежка. Стежка була рівненька, без вибоїн, наче асфальт. А обабіч — висока м'яка трава.

— Саме те, що треба, — сказав, виходячи з машини, Сергій Порфирович. — Не так боляче буде падати.

Він дістав велосипед, в одну хвилину склав його, поставив на стежку і сказав Дмитрикові:

— Ну що, синку… — зробив паузу і продовжив: — Надамо право першого падіння нашому другу Віті?

— Ага, — усміхнувся Дмитрик. — Він наш гість. Хай він перший.

— Сідай! — кивнув Сергій Порфирович Віті й підморгнув. Вітя почервонів і, чіпляючись ногами за раму, поліз на незвично високе сідло, за яке Сергій Порфирович підтримував велосипед могутньою рукою.

— Тримай міцно кермо, дивись на дорогу і крути педалі, — казав десь згори Сергій Порфирович, штовхаючи велосипед.

Раз у раз втрачаючи з-під ніг педалі, Вітя покотив стежкою.

Поки Сергій Порфирович тримав рукою сідло, Вітя, хоч і хитався з боку в бік, але їхав.

Та тільки-но Сергій Порфирович на мить опустив руку, як Вітя одразу ж завалився праворуч і бебехнувся в траву.

— О! Почин є! — весело вигукнув Дмитрик.

— Тепер сідай ти, "окало"! — звелів Сергій Порфирович сину.

Дмитрик упав так само швидко, як і Вітя.

Потім іще раз упав Вітя. А тоді Сергій Порфирович усерйоз зайнявся Дмитриком. Авжеж, йому хотілося, щоб його син перший навчився їздити, він же синові купив велосипед і заради сина затіяв оцю поїздку на природу.

— Давай-давай-давай! Отак!.. Крути. Кермо тримай… Міцніше… О! Ех! підводься. Сідай. Давай-давай-давай!.. Кермо… Ноги… Ногами працюй, ногами… О! Е-ех! Уставай… Сідай… Кермо, розумієш, треба повертати у той бік, куди тебе тягне впасти, тоді втримаєшся. Ну, давай. Давай-давай… Кермо… Кермо… Що ж ти кермо не в той бік повертаєш! Я ж тобі пояснював. Підводься! Сідай… Будь уважним і не панікуй. Головне — треба відчути рівновагу. Відчути, розумієш?.. За тебе цього ніхто зробити не зможе. Давай… Давай… Давай-но… Ех! Ну, вставай. Відпочинь трохи. Сідай, Вітю, ти. Давай!.. Сміливіше! Крути… Кермо тримай міцно… Давай! Давай!

І раптом Віті на якусь мить здалося, ніби не Дмитриків "татонт", а його рідний, Вітін татусь тримає дужою рукою за сідло велосипед, і біжить позаду й важко дихає, і щось каже підбадьорливе, гарне…

Вітя щосили натиснув на педалі, відчув руками слухняне кермо і… поїхав. Важкого дихання позаду вже не було, була одна тільки стежка

попереду, яка весело накручувалася на колеса, була трава, було невидне, але відчутне далеко вгорі небо, були берези, що, рябіючи, мелькали перед очима, і шалене почуття радості. "Го-го-го-го-го!"

— Молодець! Молодець! їдеш! — чувся позаду голос Сергія Порфировича.

Під кінець Вітя, певна річ, упав. Він іще не вмів зупинятись і злазити з велосипеда. Але ж він їхав. Їхав! Сам!

— От бачиш, як просто. От Вітя вже й навчився. Молодець! Ну, давай, синку, давай, — лагідно і якось навіть прохально сказав Сергій Порфирович. Тепер йому ще більше хотілося, щоб його Дмитрик якнайшвидше навчився.

Вітя перехопив погляд Дмитрика. І в тому погляді були і розгубленість, і заздрість, і страх.

І Віті так захотілося, щоб Дмитрик зараз теж поїхав.

Але Дмитрик одразу ж упав. І потім знову впав. І знову… і знову… і знову…

Він закусював нижню губу, руки в нього тремтіли, на щоці багряніла подряпина, на спітнілому лобі брудніла смуга, в очах був відчай.

— Ну, давай… Ну!.. Ех! Ну, ще раз… Ну… ну… ех!..

Нарешті Сергій Порфирович махнув рукою і, намагаючись приховати досаду, сказав:

— Ну, досить. Нічого, синку, нічого… Ти сьогодні просто не в формі. Це буває. Навіть у спортсменів. Та що там, у чемпіонів навіть. Іншим разом…

Вітя вже так шкодував, що навчився їздити на тому велосипеді! Коли він зустрівся поглядом із Дмитриком, очі у Дмитрика були білі…

На природу Вітю й бабусю Світлану більше не запрошували. Не вийшло у Віті дружби з Дмитриком.

XV

Вітя лежав у кусючому мішку на холодній цементній підлозі, у чорній непроникній темряві…

І раптом чиїсь дужі руки підняли мішок і почали розв'язувати його. Ще нічого не розуміючи, не знаючи, Вітя враз відчув, що це добрі "свої" руки. Щось таке рідне-рідне, знайоме-знайоме було в обережних доторках долонь.

І от мішок уже розв'язаний, кусюча ряднина спадає з Вітиної голови, і він відчуває на своїй щоці теплий приємно-лоскотний подих…

— Тату! — кричить Вітя.

Але в сірому присмерку підземелля бачить — поряд нема нікого.

Крізь вузеньке заґратоване віконце вгорі пробивається скупе світло, яке дає можливість розрізнити голі кам'яні стіни, брудну цементну підлогу і залізні двері.

Крім Віті, у підземеллі — ні душі.

І раптом Вітя усвідомлює: тато — невидимка. Це ж він перечепив княгиню-графиню-баронесу, набив гулі прем'єр-міністру Підлизі-Підлотському та військовому міністру Руками-Махальському і надавав ляпасів самому королеві Зландії. Він! А хто ж?

Але чому ж він мовчить?

Йому, Віті, синові своєму рідному, він не може сказати тихенько хоч одне слово, одне слівце…

— Тату! Таточку! — благально шепоче Вітя. — Ну, скажи мені що-небудь! На вушко… Я так хочу почути твій голос.

Але у відповідь — тиша.

— Ну що ж… — зітхає Вітя. — Значить, так треба.

Раптом Вітя бачить, що двері самі собою повільно-повільно розчиняються.

Вітя струшує з ніг мішок і виходить у вузький кам'яний коридор. Перед ним другі залізні двері. І ці двері повільно-повільно розчиняються й випускають його ще в один коридор…

Так проходить Вітя крізь семеро дверей і опиняється у внутрішньому тюремному дворику, забрукованому великим камінням-кругляком, між яким пробивається трава. Дворик зовсім безлюдний.

Жодних дверей, крім тих, у які вийшов Вітя, нема. Зусібіч — високі стрімкі стіни.

Вітя розгублено озирається.

І раптом просто зі стіни виходить Міс Таємниця. Вітя кидається до неї.

— Тут тато! Мій тато тут! Я чув його подих, його руки… Я вас прошу — зробіть так, щоб я його побачив. Зробіть! Я вас благаю! Будь ласка!

Міс Таємниця довго дивиться на Вітю синіми бездонними очима й мовчить.

— Ну, будь ласка!.. — благально складає долоні Вітя.

— Почекай. Так треба… — ледь чутно говорить Міс Таємниця.

— Ну чому? Чому?

— Так треба…

Ох, оце "так треба", це незбагненне, незрозуміле, невблаганне "так треба!".

А може… Може, тато виконує важливе відповідальне завдання? Тому й невидимка.

Вітя скрушно зітхає. Якусь хвилю мовчить, потім питає:

— А як же все-таки буде… з визволенням? Я просто не знаю, що тепер діяти. Льодоруб у мене забрали, а голими руками Грубого Яна та Просто Філю хіба здолаєш…

Очі Міс Таємниці теплішають, у них загоряються ясні вогники.

— Нового льодоруба і ключа від в'язниці може зробити тільки дядя Вася з Добряндії… Будемо звертатися до нього?..

— Будемо, — кивнув Вітя.

І от він не міг би навіть сказати, чи знову ж таки на чарівній мітлі, чи якимось іншим чином дісталися вони в Добряндію, але сталося це якось дуже швидко. Не встиг Вітя й оком змигнути, як вони вже були на знайомому березі річки.

А втім, знайомого там лишилося дуже мало. Не було ні чепурненьких хаток під стріхою, ні кучерявих вишневих садків, ні зеленої левади. Натомість височів великий багатоповерховий будинок і ще якісь будинки зі скла й бетону. Земля між ними була вкрита асфальтом, по якому безшумно рухалися машини. І в самих будинках щось безперервно рухалося.

Ніде не було видно ні душі. Ні в машинах, що шурхотіли по асфальту, ні в будинках, ні у скляних оранжереях з однаковісінько підстриженими, наче штучними, неживими деревцями.

— Ой, а де ж люди? — здивовано спитав Вітя.

Не кажучи ні слова, Міс Таємниця повела його між будинків у якийсь закуток. Там, просто на асфальті, притулившись спиною до стіни, сидів дядя Вася. Неголений, нечесаний, у пожмаканому одязі, він був схожий на безробітного, як їх ото показують у документальних кадрах по телевізору.

Обхопивши руками коліна і поклавши на них голову, дядя Вася мляво й байдуже дивився просто себе.

— Ти зараз станеш видимим, — тихо прошепотіла Віті Міс Таємниця, — бо інакше не зможеш домовитися з ним…

І Міс Таємниця зникла.

Вітя підійшов ближче до дяді Васі.

— А-а, Вітьок! Здоров, — не міняючи ні пози, ні байдужого виразу очей, сказав дядя Вася.

— Здрастуйте… Що це з вами? — стурбовано спитав Вітя.

— А що? Щасливе життя… — гірко усміхнувся дядя Вася. — Ніякої турботи, ніякої роботи. Їж, пий, веселись, не хвилюйся, не журись… Все робиться само.

— Вас — що? Пригноблюють, не годують?

— Та ні… Чого там. Годують. Допомогу видають регулярно. Але… — дядя Вася зітхнув. — Нікому я не потрібен. Не по-трі-бен… Розумієш? Ніхто від мене нічого не чекає, нічого не хоче. Немає в мені потреби. Все за мене робиться само, автоматично… То хіба полізе в горло ота незароблена допомога? Га? Скажи. Не хочу я тієї допомоги! Мені зароблений черствий шматок хліба смачніший за найсоковитіший дармовий біфштекс, — дядя Вася похитав головою. — Знову ж таки Альховка мене турбує. Пропадає, гине хлопець, як руда миша. Курити почав. Вино п'є. Оту дурну сучасну музику день і ніч слухає. Про Зландію вже почав говорити з якимсь інтересом. Боюсь, щоб… Ех, той АДЧС — найбільший ворог людства, я тобі скажу… Ну, що то за життя без праці!.. Безробіття — гірше будь-якої хвороби. Сенсу життя немає, розумієш!.. Нецікаво жити на світі, — дядя Вася безпорадно розвів руками.

Вітя опустив очі.

Та то ж він винен у всьому. То ж він сказав колись, що якби був чарівником, то зробив би так, щоб усе робилося само.

А виходить, що то не добро, а лихо. Що позбавляти людей роботи — чи не найбільше зло у світі.

Вітя стрепенувся:

— Дядю Васю! Та я прийшов просити вас зробити мені льодоруба й ключа.

— Що?! — стрепенувся й дядя Вася. — Зробити? Льодоруба й ключа? Зро-би-ти?.. — дядя Вася раптом втягнув голову в плечі, сторожко роззирнувся навсібіч і приклав палець до вуст. — Тс!.. Тихо! Щоб не почув отой прибулець, — він обійняв Вітю за плечі й гаряче прошепотів йому на вухо: — Це ж здорово! Розумієш… Це ж… Слухай, а давай і Альховку гукнемо… Га?.. Давай…

— Авжеж, авжеж, — закивав Вітя.

— І тітоньку Гортензію… Хай держака для льодоруба теше..

— Ага, ага, — знову закивав Вітя.

— І бабусю Добряну. Вона хоч і старенька, але вогонь роздмухувати може. Це ж кувати треба. Кувати! Розумієш. Це ж така цікава робота. Це ж… Ех!

Альховку вони знайшли в оранжереї. Він сидів під пальмою з навушниками від магнітофона. Очі в нього були застиглі й безтямні.

Дядя Вася зірвав із нього навушники, схопив за плечі, потрусив добряче і пояснив, у чім річ. В очах Альховки засвітилося.

Тітоньку Гортензію й бабусю Добряну теж умовляти довго не довелося.

І незабаром усі вп'ятьох вже пробиралися до залишків лісу, що тулився між височенних кам'яних будинків.

Скоро у саморобній кузні, наспіх змайстрованій під віковічним дубом, весело палахкотів вогонь.

Та не встигли вони стати до роботи, як просто з неба, ламаючи гілки, з'явився чарівник.

— Це що таке? Хто дозволив? Що це робиться? — верескливо закричав він.

Але дядя Вася рішуче виступив наперед:

— Ану, одійдіть, громадянине чарівник! Не заважайте. Не робіть вітру!.. Те, що треба, те й робиться. І дозволу знову ж таки ні в кого питати не будемо. От!

— Що?! — чарівник так і присів. — Невдячні фанатики! Ви не варті моєї доброти! Позбавляю вас усього, що вам дав. Ап!

І вмить усі величезні будинки, усі машини, увесь бетон і асфальт — усе зникло. І сам чарівник теж зник.

На березі стояли чепурненькі хати, оточені вишневими садками. А за ними зелена левада, і заквітчаний луг, і перелiски.

XVI

Це було у той день, який Боря Жабський оголосив днем доброго ставлення до бабусь.

Боря Жабський раз у раз оголошував то тиждень виконання домашніх завдань, то декаду чемних стосунків із батьками, то день ввічливого ставлення до дівчаток…

Навряд чи Боря Жабський сам це вигадав. Мабуть, він наслідував когось зі старших — брата-старшокласника чи навіть батька. Батько Борі Жабського був артист філармонії.

Колись це називалося конферансьє, тепер — ведучий програми, майстер розмовного жанру. Він весь час роз'їжджав із концертними бригадами по санаторіях та будинках відпочинку. Батька Боря Жабський не боявся. З усіх на світі він боявся тільки свою бабусю.

Бабуся Борі Жабського ніколи не верещала, не підвищувала голосу, але коли вона дивилася на тебе своїми світло-сірими очима з чорними, колючими, як два гвіздки, зіницями, тобі ставало моторошно, у тебе обривалося щось усередині і ти одразу почувався у чомусь винним. Вітя ніколи не бачив, щоб вона всміхалася. Боря Жабський якось сказав Віті:

— Мені б таку бабусю, як у тебе, — у мене щодня був би Новий рік.

День доброго ставлення до бабусь Боря Жабський оголосив невипадково.

— Хлопці, — сказав Боря, — після уроків підемо на Бессарабку і купимо своїм бабусям по букетику пролісків. Понад усе на світі бабусі люблять проліски. У кого не вистачить грошей, я додам.

Жабський любив широкі жести.

Був кінець березня. Сніг уже розтанув, земля дихала вільно, і з Ботанічного саду віяло таким свіжим, таким запашним весняним духом, що аж памороки забивало.

"Як там мій "секрет"?" — подумав Вітя.

Це бабуся Світлана розказала йому колись, як вона з друзями робила у дитинстві "секрети" в Ботанічному саду. Викопували ямку, клали туди

якусь дрібничку — ґудзик, значок, маленьку іграшку, перебивну картинку або й просто камінець, — накривали згори склянкою і притрушували землею. Це й був "секрет".

Минулої осені Вітя й собі зробив у Ботанічному саду "секрет". У тому місці, де поворот алеї, де росте величезний віковий дуб, де вискочила колись із кущів на мітлі бабуся Світлана і де вперше відбувся для Віті перехід від дійсності до казки і від казки до дійсності.

Вітин "секрет" незвичайний. Навіть бабуся Світлана не знає про нього. У глибоченькій ямці серед густої трави під дубом лежать, прикриті зеленою склянкою, кілька апельсинових зернят, почорніла суха бананова шкуринка, синє пластмасове коліщатко від давно поламаної іграшки й акуратно складена яскрава обгортка від шоколадки.

Для стороннього ока все це не має жодної цінності, все це сміття. Для Віті — це скарб. Тому що це було — від тата. І зернята марокканських апельсинів, і бананова шкуринка, і шоколадка, і коліщатко від іграшки. Все це було з Африки, все було прислане колись татом.

І всю зиму Вітя згадував про той "секрет", і йому приємно було думати, що в Ботанічному саду в землі, під снігом, лежить його маленький скарб. І ніхто-ніхто в усьому світі не знає про це. І ніколи не дізнається.

Лише одній людині Вітя відкриє свій "секрет". Татові.

Коли тато приїде, Вітя поведе його у Ботанічний сад і покаже.

І тато зрозуміє, як Вітя чекав його, як скучав, як лічив дні й хвилини, як любить його. І тато мовчки схопить Вітю на руки, обійме, притисне до грудей, і Вітя відчує на своїй щоці татків подих…

Заради цієї миті варто жити й чекати...

Хлопці проминули Ботанічний сад, університет і гайнули через парк навскоси, повз пам'ятник Тарасові Шевченку.

Вони вже виходили з парку, і раптом…

Вітя став як укопаний.

Хлопці обернулися, пройшовши вже метрів із двадцять.

— Зайчику! Ти що! — гукнув Алик Здоровега.

Вітя перевів на них скляний, якийсь безтямний погляд.

— Та ти що?! — нетерпляче гукнув Боря Жабський.

Вітя наче опам'ятався, махнув їм рукою:

— Ідіть!.. Я… я потім… Мені… треба.

Вони зрозуміли це по-своєму.

— Ну, давай! Біжи, а то ще… — Алик Здоровега зареготав.

Всі засміялися й пішли далі.

Вітя біг додому як оглашенний. Він наштовхувався на людей, двічі перечіплявся й падав. Підхоплювався та знову біг. У квартиру увірвався мов вітер.

— Бабусю! Бабусю! Швидше! Я… я бачив його! — захлинаючись, загукав Вітя.

Бабуся Світлана страшенно зблідла і, ледь розтуляючи губи, спитала:

— Кого?

— Тата! Тата!.. Як ти не розумієш!

— Що-о?.. Що ти говориш? — вражено прошепотіла бабуся Світлана. — Де, рибко моя дорога?..

— У парку Шевченка! Фотографія! Ще вчора її не було! Я знаю! Точно. Ходімо! Ходімо швидше!..

Бабуся Світлана довго не могла попасти тремтячою рукою у рукав пальта.

— Ну що… що ти вигадав?.. Він же в Африці… Яка фотографія? Звідки?

Вже на сходах Вітя, знову ж таки захлинаючись, заговорив, тихо пришіптуючи, наче боявся, щоб хтось не почув:

— Ну, ти ж знаєш фотоательє у парку Шевченка. Там фотографії у вітрині. Письменники, артисти, телезірки. Я їх всі-всі знаю. А сьогодні раптом дивлюсь — тато!

— Та то не тато, — теж чогось стишивши голос, проказала бабуся Світлана. — Ти помиляєшся.

— Не помиляюсь! Не помиляюсь! — вперто шепотів Вітя. — От побачиш!..

…У вітрині фотоательє поряд із портретами відомих письменників, артистів і телезірок висів портрет спортсмена у тренувальному костюмі з білозубою променистою усмішкою.

— Ну?! — торжествуюче підняв Вітя очі на бабусю Світлану.

Розчервоніла чи то від швидкої ходи, чи то від хвилювання бабуся Світлана пильно-пильно дивилася майже хвилину на портрет, потім перевела подих і сказала:

— Дуже… дуже схожий… Але… не він…

— Ну як? Придивись краще! То ти просто погано бачиш.

— Та ні… Не в цьому справа… От ходімо спитаєм у фотоательє.

У фотоательє сказали, що то портрет чемпіона України з боротьби, заслуженого майстра спорту, сталевара з Дніпропетровська Анатолія Боярчука.

— Ну, от бачиш, — Віті здалося, що бабуся Світлана зітхнула з полегшенням.

…Дома Вітя довго роздивлявся татові фотографії.

Бабуся Світлана заквапилась і кудись пішла, щось їй було дуже треба.

Вітя сидів на тахті, підібгавши ноги, й дивився, дивився на татові фотографії…

Ех, поїхати б у ту Африку і знайти тата!

А що? Сісти на площі Перемоги в автобус, доїхати до Борисполя, до аеропорту, там пробратися нищечком у літак, який летить в Африку, і…

Бували ж такі випадки, що хлопці "зайцями" літали в літаках. Вітя навіть десь читав про це. І Боря Жабський розказував, що колись збирався летіти "зайцем" на Кубу.

Це зовсім не фантастика, реальна річ.

Але… Що ж тоді буде з мамою, з бабусею Світланою? Вони ж помруть від хвилювання.

Вітя був колись загубився у зоопарку. Одійшов від бабусі Світлани на крок у натовпі біля кліток із мавпами (бабуся саме знайому свою зустріла, забалакалася), почалапав в один бік, у другий і… загубився.

Чверть години бабуся Світлана не могла його знайти. А коли він нарешті її побачив, то не впізнав: розпатлана, скуйовджена, очі шалені… Жах!

Як вона страшенно плакала, обхопивши його обома руками!.. Просто захлиналася.

Після того Вітя дав собі слово ніколи не загублюватися.

Ні! Не вийде нічого з мандрівки в Африку. Не вийде!

Але чому бабуся Світлана була така схвильована, коли вони бігли в оте фотоательє?.. Чому в очах її була така розгубленість, такий переляк, коли вона дивилася на портрет того чемпіона Анатолія Боярчука?..

Вітя ж помітив, він же все помітив!..

А може… Вітя похолов. Може, тато покинув їх?

Знайшов там собі в Африці іншу дружину, давно приїхав і живе тепер у Дніпропетровську. І мама з бабусею приховують це від Віті, не хочуть йому говорити…

Ні! Ні! Це неможливо! Тато просто не з тих людей. Хіба він хоч трошечки схожий на Георгія Вадимовича? Ні!..

А може… Може, тато почав там у Африці пити, став таким, як Клавин… І мама сама покинула його…

Дурниці! Алкоголіки не бувають чемпіонами.

А може, тато… сидить у в'язниці? Щось там у Африці трапилося, і…

Ой, які дурні-дурні думки лізуть у голову!

Вітя ковзнув поглядом по стіні, де висів портрет дідуся Віктора Семеновича, і знову раптом похолов.

А що, як тато… помер? І мама з бабусею приховують від нього. Все ж може статися. Який енергійний був Катин тато Іван Семенович із п'ятої квартири, а інфаркт, і… Слово яке страшне — інфаркт…

Вітя раптом згадав, як колись давно (було йому тоді років п'ять) прокинувся він уночі й побачив, що у великій кімнаті горить світло. Двері були прочинені, і звідти чувся тихий голос бабусі Світлани. Зацікавлений — із ким це вона балакає? — Вітя скочив із ліжка, побіг до дверей.

Бабуся Світлана стояла у нічній сорочці біля комода, дивилася на портрет дідуся Віктора Семеновича і щось тихо йому говорила. По щоках її текли сльози.

Вражений, Вітя прислухався.

— Ну чому, чому так сталося?.. Чому?.. Скажи!.. Ну, могло ж бути все по-іншому… як у людей… Скажи, ну чому?..

Бабуся Світлана раптом різко повернула голову й побачила Вітю.

— Ой! Це ти? Прокинувся? Що таке? Щось сталося?.. Зайчику мій дорогий!.. — вона кинулася до нього.

— Та ні… нічого… просто так… — Вітя пильно глянув на бабусю Світлану. — Ти балакала з дідусем? А його ж нема…

Бабуся Світлана знітилася, опустила очі.

— Нема… — вона зітхнула. — Для кого нема, а для кого є… Поки існує пам'ять, зайчику, людина не вмирає. Поки є ті, хто її пам'ятає, вона продовжує жити. І ще тобі скажу, ти ще маленький, не розумієш… Але є симпатія і є любов. Симпатію людина може викликати у дуже багатьох — з першого погляду. А от любов треба заслужити. Своїми ділами. Коли віддаєш іншому часточку себе. І твоє життя продовжує любов тих, кого вже немає… Ну, це ти зрозумієш, коли виростеш. А зараз іди спати, зайчику мій, — бабуся Світлана ніжно пригорнула Вітю, поцілувала, і на своїх губах він відчув солоний смак бабусиних сліз.

Чого він це раптом згадав, хто його зна…

Думки у Вітиній голові стрибали й плуталися.

XVII

Міс Таємниця була задоволена. Вітя бачив, як сяяли радістю її сині очі з-під вуалі. Мабуть, вона раділа, що у Добряндії знову все гаразд, що всі в

доброму гуморі. А втім, Віті ще жодного разу так і не вдалося поговорити з нею як слід. Може, у неї були інші причини для радості. Недарма ж вона — Міс Таємниця. З нею ніколи до пуття не знаєш, що до чого.

Щойно дядя Вася вручив Віті ключ та льодоруб і сказав:

— Ну, йди визволяй нашу Добринку.

Ключ був фігурний, дуже красивий. А льодоруб значно більший за той, дідусів, і замашніший. Альховка підважив його в руці й мовив:

— Тепер ти вже визволиш царівну, я певен.

І чогось зітхнув.

"Може, він сам хотів би визволити", — подумав Вітя, але не сказав нічого. Таких речей, як визволення царівни, не передовіряють.

І от Вітя знову відчуває хвилюючу невагомість, яка свідчить про те, що вони з Міс Таємницею кудись переносяться, долають простір.

Зубчаста вежа в'язниці з'явилася перед очима несподівано, наче виринула з-під землі.

Грубий Ян і Просто Філя, гримаючи залізним обладунком, ганяли біля брами шкіряного м'яча, грали у футбол. Просто Філя стояв у воротях (в'язничних), а Грубий Ян бив йому пенальті, раз у раз вигукуючи:

— О! Штука! О! Штука!..

Вони так захопилися грою, що навіть не звернули на Вітю ніякісінької уваги. І тільки коли м'яч підкотився Віті під ноги, Просто Філя заблимав на нього очима та здивовано вигукнув:

— Диви! Визволитель! Прийшов…

Грубий Ян зміряв Вітю грізним поглядом із голови до ніг і сказав:

— Маєш щастя, що в мене сьогодні день увічливого ставлення до чужинців… Ану забирайся звідси, поки я добрий! Ану!

Але Вітя не відступив. Шалена рішучість охопила його. Альховка он цілого "кодла" не побоявся, виступивши проти всіх. І нічого. Вони його навіть ще більше заповажали, пальцем торкнути не сміють.

То що, він якихось двох злякається?!

— Ану самі йдіть звідси! — вигукнув Вітя.

Побачивши, що слова не допомагають, він змахнув льодорубом і бебехнув по залізних плечах спершу одного, потім другого. Заскреготіло бляхою по каменю. Обидва посідали на землю.

— Ну чого ти? — підняв руку, захищаючись, Грубий Ян. — Так би й сказав…

— Ато одразу льодорубом! — плаксиво скривився Просто Філя.

— Іди — звільняй! Дуже вона нам треба, — махнув Грубий Ян.

— А то одразу льодорубом! — повторив Просто Філя.

Вітя кинувся до брами. Сунув ключа в замок. Заскрипів замок, відмикаючись. Розчинилися ворота в'язниці. І побіг Вітя, не чуючи ніг. Тільки лунко ляскали сандалики спершу по цементній підлозі, потім по крутих кам'яних сходах нагору, у вежу, потім знову по цементній підлозі…

— Вітю! — знайоме голубеньке платтячко в синю горошину метнулося з темряви назустріч йому.

Він схопив її за руку.

— Швидше! Швидше!

Потім зникли десь і в'язниця, і стражники, і кам'яний мур.

Узявшися за руки, вони бігли безкрайнім заквітчаним полем.

— Ти житимеш тепер у нас, — кидав він на бігу гарячі слова. — Ти житимеш із нами… У мене такий тато! Такий тато! От побачиш!..

— Ага… Ага… — захлинаючись, тільки й повторювала вона.

Він обернувся до неї. Сльози текли по її щоках.

— Чого ти плачеш?

— Не знаю… Не знаю… — знизувала вона плечима. І продовжувала плакати.

І раптом Вітя відчув, що він теж плаче.

Узявшись за руки, вони бігли безкрайнім заквітчаним полем.

Бігли і плакали.

І не могли спинитися…

А потім… Потім з'явилася Міс Таємниця.

І вони вже не бігли, а летіли.

Було небо, таке ж безкрайнє, тільки синє-синє. І синій лагідний теплий вітер куйовдив їм волосся. І вони вже не плакали, а сміялися…

Міс Таємниця, обернувшись, дивилася на них, і в її очах чомусь був сум і співчуття. Чому?..

Раптом небо почало дивно звужуватись. Вони летіли в якийсь світлий квадрат. І враз зупинилися.

— Ну, злазьте! — почувся тоненький, наче дівчачий, голос. І водночас залунали звуки віолончелі, низькі, оксамитні й немов із глибини серця…

Вони стояли на краю мольберта. Знизу їм усміхалася старенька кумедна бабуся, запнута хусткою, зав'язаною на потилиці так, що кінці стирчали ззаду, наче заячі вушка.

В одній руці вона тримала палітру, в другій — довгий пензель. Все обличчя її, щоки і навіть ніс були забруднені свіжою фарбою.

А трохи далі на старовинному стільці з гнутими ніжками сидів старенький кумедний дідусь у блакитнім фраку і грав на віолончелі.

Дідусь дивився на них безцеремонно, просто у вічі цікавим поглядом, так, як дивляться тільки дуже старі люди.

Перед ними була знайома Віті кімната з картинами замість вікон, зі старовинною бронзовою люстрою (гірлянда скляних матових абажурів у вигляді біло-зелених водяних лілій). І новорічна ялинка з дивовижними прикрасами й запаленими свічками в кутку. І ширма, гаптована гладдю, — рожеві фламінго серед лілій і очерету.

— Злазьте! — повторила кумедна бабуся і торкнула їх обох довгим пензлем.

Вітя стрибнув на паркет і подав руку, допомагаючи царівні Кірі. Вона стрибнула теж.

І одразу ж увірвалася музика. Дідусь опустив смичок.

Вітя глянув — застигле полотно на мольберті з намальованим небом і мітлою блимало, відбиваючи світло люстри. Звичайна собі картина.

Міс Таємниця зникла.

— Ну от, усе гаразд, — кивнула, усміхаючись, стара художниця.

І Вітя раптом відчув нестримну радість. Авжеж! Усе гаразд!

Він тримає за руку цю таку дорогу йому дівчинку в голубому платтячку в сині горошини, з гривкою русявого волосся, з виткими кучерями на скронях, із бірюзовими сережками… Він знає, що це Кіра з нижнього балкона. І водночас це чарівна Добринка з казкової Добряндії. І в цьому нема нічого дивного…

От зараз вони спустяться гвинтовими сходами на площадку, зайдуть у квартиру і…

Вітя чогось певен, що тато вже вдома. Вдома, вдома, авжеж вдома!

Тато вже приїхав, і він усе знає. І чекає і Вітю, і Кіру.

Передчуття подвійної радості — від такої довгожданої зустрічі з татом і від того, що тепер Кіра житиме з ними, — переповнює Вітине серце таким солодким щемом, що починає щипати в очах.

Вітя стискає Кірину руку, і вони йдуть до дверей, маленьких дверей, що ведуть на скляний "ліхтар" над сходами. Уже видно денне світло і брудні запорошені шибки "ліхтаря".

Але таємнича кімната чогось стає такою великою… І вони все йдуть і йдуть…

XVIII

У Марії Іванівни дуже розболілися зуби, і вона змушена була йти до лікаря. Дала дітям домашнє завдання й одпустила їх із третього уроку.

Був кінець квітня. Погода стояла така тепла, що Вітя скинув курточку і ніс її під пахвою.

Коли надворі весна і вас одпустили з третього уроку, який у вас може бути настрій? Пречудовий! У серці співають солов'ї, а в очах цвітуть троянди. І світ такий безмежно сонячний…

Перед дверима у свою квартиру Вітя все-таки накинув курточку. Нащо хвилювати бабусю Світлану. Він подзвонив. Тихо. Подзвонив удруге. Ніхто не відчиняв.

"Мабуть, кудись пішла. У крамницю чи на базар абощо. Вона ж не чекала, що я так рано повернусь".

Вітя понишпорив у портфелі, знайшов ключа (у другому класі він категорично відмовився, щоб бабуся Світлана водила його до школи, ходив сам, а про всяк випадок бабуся дала йому ключа), одімкнув, зайшов і одразу радісно зойкнув:

— Мама приїхала!

У коридорі стояв знайомий мамин рюкзак і велика спортивна сумка.

Вітя кинувся в кімнату.

Бабуся Світлана і мама були на балконі. Тому вони й не чули дзвоника.

Вони стояли, зіпершись на поручні, спинами до кімнати, і не чули, не бачили, як Вітя підійшов до балконних дверей.

Бабуся Світлана тримала в тремтячій руці сигарету. Колись бабуся курила, але, як народився Вітя, кинула. І лише іноді, коли дуже хвилювалася, нервувала, — закурювала.

— Не можу, не можу я більше… — схлипувала бабуся Світлана. — Ти їздиш, тебе нема, а я… Я думала, що в мене буде інфаркт отам, біля фотоательє…

— Хто ж міг подумати, що він стане чемпіоном, цей Толик із Дніпропетровська, — винувато знизала мама плечима. — Я думала, що його фотографії ніколи…

— Я не можу вже дивитися йому в вічі… І без кінця щось вигадувати… Він весь час мене питає. Ми домовились, пам'ятаєш, що, коли він підросте… Він, по-моєму, вже підріс…

Мама важко-важко зітхнула:

— Ти хочеш, щоб я сказала: "Твій тато негідник. Він не хотів, щоб ти з'явився на світ. Він покинув мене й тебе, тільки-но ти народився. І втік. Навіть не захотів глянути, який ти є… Все життя парубкує. Тікає від аліментів…"

— Ні! Ні!..

— А що ж ти хочеш?

— Я не знаю… — розгублено сказала бабуся Світлана.

Мама знову тяжко зітхнула і, взявшись рукою за щоку, скрушно похитала головою:

— Ну чому, чому ми не сказали одразу, що він помер? Чому?.. Це все ти! Твої фантазії!..

— Я хотіла, як краще… Щоб не травмувати Зайчика… Мені здавалося… Я хотіла… — голос у бабусі був такий винуватий.

Далі Вітя вже не слухав. Небо розкололося і впало на землю. Вітя задихнувся.

Першим порухом його було кинутися на балкон, закричати.

Але в цю мить мама затулила обличчя руками й гірко заплакала. Вітя ніколи не міг спокійно дивитися, як плаче мама.

І Вітя метнувся геть із кімнати.

У коридорі він спіткнувся об кинутий на підлогу портфель, радше механічно, ніж свідомо, схопив його й вискочив на сходи.

У світі вимкнувся звук.

Вулицями їхали машини, тролейбуси, трамваї… Але Вітя нічого не чув. У голові його була дзвінка тиша безодні…

Віковий дуб біля повороту алеї у Ботанічному саду недавно скинув торішнє листя і вже народжував нове — прозоро зеленів. То був дуб-нелінь, що всю зиму не скидає засохлого листя.

Вітя знайшов свій "секрет", розкопав його і тепер люто топтав ногами, судомно схлипуючи.

Потім сів на землю і не заплакав — завив від нестерпного безкінечного болю, що розривав груди.

— Недовго музика пограла, недовго фраєр танцював! — голосом сусіди з третього поверху Георгія Вадимовича сказав Злан Великий.І зареготав.

Небо гінко гнало кудись хмари — білі, кучеряві й байдужі…

— Ти житимеш тепер у нас… Ти житимеш із нами… У мене такий тато! Такий тато! От побачиш! — почув Вітя свій голос і не впізнав його.

З гілки дуба злетіла велика сіра ворона і, голосно каркаючи, перелетіла на сосну.

— Твій тато негідник! Твій тато негідник! Він не хотів, щоб ти з'явився на світ. Твій тато негідник! — глузливо каркала ворона. — Тікає від аліментів! Тікає від аліментів!..

Слово "аліменти" Вітя вперше почув від Борі Жабського. Він усе знав, той Боря Жабський. У них у класі було кілька дітей із так званих "неповних" сімей, батьки яких розлучилися. Мар'яна Лещенко, Юра Дараган, Іра Таратута, Валя Залізняк… Жабський абсолютно точно знав, чий тато скільки платить отих аліментів, тих принизливих батьківських грошей, якими вони одкуповуються від своїх дітей. Один тато більше, другий менше… Але ніхто не тікав від аліментів. Ніхто!..

Звідкись із глибини саду налетів рвучкий холодний вітер, шарпнув Вітю за полу розстебнутої курточки, пронизав усе тіло крижаним колючим болем. Наче хотів нагадати, що нема вже в світі того теплого подиху, який хукав колись на маленького хлопчика, знайденого мамою у холодній зимовій капусті… Нема. Й не буде ніколи…

Як же тепер жити? Як жити тепер на світі? Як прокидатися вранці після казкових нічних снів і дивитися в очі мамі? Як вірити тепер бабусі?

Чому, ну чому ви мене обдурили? Для чого? Я ж вам так вірив! Так вірив! Так вірив!..

Два великі чорні круки злетіли з-за дерев і сіли на землю неподалік. І походжали хазяйновито, раз у раз нахиляючи голови і дзьобаючи щось на землі.

— Ну, чого ти? Чого? — тихо сказала Кіра-Добринка. — Хіба мама й бабуся винні?.. Вони ж хотіли як краще… Для тебе ж хотіли… Ти ж бачиш, вони страждають… Ти ж добрий і благородний. Я знаю. Ти допоможеш їм. Ти щось вигадаєш. Правда?.. Ну, придумай, придумай щось…

Круки знялися й полетіли.

Скільки минуло часу, скільки хмар, байдужих і холодних, пронесло небо над Вітиною головою, він не знав і не відчував.

…Вітя піднімався сходами повільно-повільно, як оті старезні Стефанія Стефанівна і Амадей Антонович із бабусиних спогадів.

Він довго стояв перед дверима.

Потім нарешті важко зітхнув і натиснув на ґудзик дзвінка.

Двері відчинила мама. Схвильована, перелякана. З-за її плеча визирала бабуся Світлана.

— Зайчику! Чого так пізно? — вигукнула мама і враз пополотніла, відступаючи. — Що?! Що сталося?!

Вітя переступив поріг, ковтнув повітря й вигукнув одним подихом:

— Тато загинув!

Мама й бабуся Світлана заніміли.

Не даючи їм опам'ятатися, Вітя знову ковтнув повітря і, поспішаючи сказати до сліз, випалив:

— У школі сказали!.. Нещасний випадок… В одного хлопчика теж батько там… Була пожежа. Тато всіх рятував, а сам…

Більше говорити він уже не міг. Він обхопив однією рукою маму, другою бабусю Світлану, притулився всім тілом до них обох і плакав уголос, ридма, не стримуючись.

І вони, обнявшись і пригортаючи його до себе, гірко плакали обидві.

Так виплакують люди тільки велике непоправне горе.

Вони прощалися сьогодні з татом, веселим, добрим, мужнім, чесним, працьовитим, щирим, благородним, — втіленням майже всіх можливих людських чеснот. Прощалися назавжди…

XIX

Вітя лежав під маминим ліжком і, крекчучи від натуги, скручував дротом пружинну сітку. Дріт був сталевий, плоскогубці раз у раз спорскували, боляче прищіплювали пальці, але Вітя не відступав. Хто ж це зробить, як не він. Більше нікому. Час уже ставати господарем у хаті. Не все ж до дяді Васі й Альховки звертатися…

А з темного закутка за шафою дивилася на нього Міс Таємниця.

Відтепер це було її постійне місце.

Вона лишалася з Вітею на все життя…